

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра історії та суспільних дисциплін

Реєстраційний № _____

Дипломна робота
Додатки до історії Оросіївської римо-католицької парафії
(з перших спогадів по наші часі)

Гіябо Христина Андріївна

Студентка IV-го курсу

Спеціальність «Історія»

Освітній рівень: бакалавр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол № _____ / 2016

Науковий керівник:

Самборовскі-Нодь І. І.

Канд.іст.наук, в.о. доцента

Завідувач кафедрою :

Чотарі Ю.Ю.

Канд.іст.наук, в.о. доцента

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 2017 року

Протокол № _____ / 2017

**Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

Кафедра історії та суспільних дисциплін

Дипломна робота

**Додатки до історії Оросіївської римо-католицької парафії
(з перших спогадів по наші часі)**

Освітній рівень: бакалавр

Виконав: студентка IV-го курсу
спеціальності «Історія»

Гіябо Христина Андріївна

Науковий керівник: **Самборовскі-Нодь І. І.**

Канд. іст. наук, в.о. доцента

Рецензент: _____

Берегове
2017

**Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola**

Történelem és Társadalomtudományi Tanszék

**ADALÉKOK SÁROSOROSZI KÖZSÉG
RÓMAI KATOLIKUS EGYHÁZKÖZÖSSÉG TÖRTÉNETÉHEZ
(AZ ELSŐ EMLÍTÉSEKTŐL NAPJAINKIG)**

Szakedolgozat

Készítette: Hiába Krisztina
IV. évfolyamos történelem szakos hallgató

Témavezető:
Szamborovszkyné dr. Nagy Ibolya (PhD)
m.b. docens

Recenzens: _____

_____

Beregszász – 2017

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETŐ	6
I. FEJEZET: AZ EGYHÁZTÖRTÉNELEMI KUTATÁS SAJÁTOSSÁGAI	11
1.1. Az egyháztörténelem fogalma.....	11
1.2. Az egyháztörténelem tárgya	13
1.3. Az egyháztörténelem módszerei	14
1.4. Az egyháztörténelem forrásai és segédtudományai	16
1.5. Az egyháztörténelem jelentősége.....	18
II. FEJEZET: A SÁROSOROSZI EGYHÁZKÖZSÉG KÜLSŐ TEVÉKENYSÉGE.....	19
2.1. A gyülekezet első említése a levéltári dokumentumokban, a közösség lélekszáma.	19
2.2. Plébánosai	23
2.3. Az új templom építése, az épület felújításai.....	27
2.4. A felekezeti iskola.....	29
2.5. A plébánosi lakás.....	32
III. FEJEZET: A SÁROSOROSZI RÓMAI KATOLIKUS KÖZÖSSÉG HITÉLETE	36
3.1. A templom berendezései, kegytárgyai	36
3.2. A közösséghez tartozó könyvek jegyzéke/leltára.....	40
3.3. Az egyházközösség élete a szovjet időszakban	41
ÖSSZEFOGLALÓ	46
UKRÁN NYELVŰ ÖSSZEFOGLALÓ (РЕЗЮМЕ).....	48
FELHASZNÁLT IRODALOM JEGYZÉKE	50
MELLÉKLET	54

ЗМІСТ

ВСТУП	6
Розділ I. СПЕЦИФІЧНОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ЦЕРКВИ.....	11
1.1. Поняття дослідження історії церкви.....	11
1.2. Предмет церковної історії.....	13
1.3. Методи дослідження історії церкви.....	14
1.4. Джерела та допоміжні дисципліни у дослідженні історії церкви.....	16
1.5. Важливість церковної історії.....	18
Розділ II. Зовнішня діяльність церковної громади с. Оросієве	19
2.1. Перша згадка спільноти в архівних документах, чисельність громади	19
2.2. Священники.....	23
2.3. Будівництво нової церкви, реконструкції будівлі	27
2.4. Церковна школа	29
2.5. Парафіяльний будинок	32
Розділ III. Релігійне життя оросіївської римо-католицької громади	36
3.1. Устаткування церковної будівлі, церковні об'єкти.....	36
3.2. Громадські книги та записки	40
3.3. Життя церковної громади при рдянській владі	41
РЕЗЮМЕ (НА УГОРСЬКІЙ МОВІ)	46
РЕЗЮМЕ (НА УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ)	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	50
ДОДАТКИ	54

BEVEZETŐ

Helytörténet szerepe a történetkutatásban. Minden ember identitásában fontos szerepet játszanak a nemzeti és a helyi értékek, a történelmi hagyományok, amelyek feltárásában, megismertetésében, az azonosságtudat erősítésében felbecsülhetetlen szerepe van a helytörténetírásnak, és ezen belül az egyházközösségek története kutatásának. A helytörténet az adott hely múltjának teljes feltárására vállalkozik a kezdetektől, vagyis az első források keletkezésétől napjainkig. A helytörténeti kutatás számottevő mértékben gazdagítja a történettudományt, egyben a szülőföld múltjának feltárásával erősíti a környezethez való értelmi-érzelmi kötődést, a hajdani örökség és a mai eredmények megbecsülését, és ezáltal közreműködhet az összetartozás érzésének felkeltésében, a nemzeti öntudat erősítésében, a hazaszeretet elmélyítésében.

Az egyháztörténet kutatásának aktualitása. A helytörténeti kutatásnak egyik igen és hosszú múltra visszatekintő ágazata az egyháztörténet. Az egyházközösség életét, plébános/lelkész munkáját, anyagi helyzetét, a közösség lélekszámát befolyásolja az a település, az a környék, az a táj, ahol alapították és léteznek. Az egyházközösség története tematikailag összetett diszciplína, ennél fogva a kutatás során vizsgálhatjuk: az egyházközösséget, az egyházközösség alapítását, szervezetének fejlődése, fenntartását, finanszírozását, irányítását, a templom épületét és épületeit, az egyházközösség lelkészeit/plébánosait, valamint a fennmaradt tárgyi értékeket egyaránt.

Szakedolgozatunk kutatási innovációja abban rejlik, hogy Sárosroszi település római katolikus felekezetének történetét mindeközéig senki sem kutatta célirányosan. Nem titkolt motiváció az sem, hogy Sárosroszi a szülőfalum, ezért érzelmi szálakkal is kapcsolódom a kutatáshoz.

A munka tárgya Sárosroszi római katolikus felekezete történetének legrészletesebb felvázolása. A dolgozat szerkezetileg három fejezetre oszlik. Az I. fejezetben az egyháztörténelmi kutatás sajátosságairól (egyháztörténelem fogalma, tárgya, módszerei, forrásai és segéd tudományairól) van szó. A II. fejezettel kezdődik a kutatásunk eredményinek feldolgozása, amelyben a Sárosroszi római katolikus egyházközösség külső tevékenységéről (a gyülekezet első említése a levéltári dokumentumokban, plébánosokról, a közösség lélekszámáról, az új templom építéséről, és az épület felújításairól, a felekezeti iskoláról, illetve a plébánosi lakásról) olvashatunk. Az utolsó, azaz a harmadik fejezetben a település egyházközösségének a hitéletéről szerethetünk tudomást, amelyen belül említést teszünk a templom berendezéseiről és kegytárgyairól, a közösséghez tartozó könyvek jegyzékéről, illetve a szovjet időszak katolikus hitéletéről a községben.

Dolgozat célja, hogy a feltárt adatok, információk alapján vázoljuk: a település római katolikus felekezetének történetét, plébánosainak névsorát, a hívek lélekszámát és annak változásait, a templom nélküli időszakot, az új templom építésének menetét, a felekezeti népiskola

történetét és tanítóit, bemutassuk a templom épületének szerkezetét, annak berendezését, illetve a liturgikus kellékeket.

A kutatás problematikáját jelentette, hogy a római katolikus egyházközösségekről fennmaradt dokumentáció igen csekély, illetve hiányos, egyben szétszórta. Azok begyűjtése szerteágazó munkát jelentett.

A kutatás módszerei: a megszületett dolgozat jellegét tekintve kettős, mivel alkalmaztam a már meglévő, szintézis jellegű helytörténeti szakmunkák feldolgozását és a saját magam által végzett levéltári, primer forrásfeltárást, illetve az oral history módszerét is beemeltük esetenként a munkába.

A kutatás helyszínei voltak a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Apáczai Csere János Könyvtára, a Kárpátaljai Területi Állami Levéltár Beregszászi Részlege, illetve Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár.

A téma forrásairól: mivel kifejezetten Sárosoroszi római katolikus egyházközösségének történetéről mindezidáig nem látott napvilágot tudományos igényű kutatás, ezért dolgozatunk megírásához különböző, általános jellegű összeírásokat, szakmunkákat használtunk fel, ahol többek között a településre vonatkozó adatokat is találhattunk. A munka leíró, vagyis faktográfiai jellegű, anyaggyűjtő, feltáró alapkutatás. Alább azon primer és szekunder forrásokat ismertettük, amelyek pontos számadattal és/vagy leírással rendelkeztek Sárosoroszit illetően.

A Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltárban fellelt dokumentumok fontos forrásként szolgáltak a munka elkészítéséhez, melyekben a 1746. és 1778. években is találunk említést a településről. Továbbá fontos kiemelni az 1816. július 25. és 1831. május 31. június 1-jei *Visitatio Canonica*-t, melyek szintén fontos információkkal gazdagították az egyházközösség múltját illetően: a templom akkori berendezéséről, parókiáról, az *administrator* tevékenységeiről, etnikai összetételről, felekezeti megoszlásról. A kutatásból lényeges kiemelni a plébánia alapításáról szóló levelezéseket, illetve az 1816. évből fennmaradt templomi kellékek és könyvek összeírását.

A település római katolikus egyházközség történetének megírásához fontos forrásként szolgált az 1902. évből származó kézirat,¹ melyet Kőszegi Mihály helyi lelkész állított össze. A kéziratban leírásokat találunk a templom korabeli állapotáról, berendezéséről, a plébánosokról, valamint az elemi népiskoláról, plébánosi lakásról. Szintén releváns forrásként használtuk az 1926. évből származó *Historia Domus*-t,² amelyben leírást találhatunk az egyházközösség életéről, a plébánosokról 1991. évig bezárólag.

A Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL) Beregszászi Részlegén végzett kutatásaink során átnézett ügyiratok is fontos információt nyújtottak, amelyek a római katolikus elemi népiskola

---

¹ *A Sáros-Oroszi Róm. Kath. templom, parochia és iskola története.* Összeállítva 1902. év Május hó 15-én. Kéziratban

² *Historia Domus Az oroszi róm. kath. plébániáról 1926-tól. Parochus: Erni Francisens.* Kéziratban

iratait tartalmazták. E primer források az iskolai naplók voltak, amelyek a 411. fond, 1. opisz, 1-47. ügyirataiban található. A római katolikus elemi népiskolának az 1911–12-es tanév naplóival találkozhatunk először a 2, 3, 5, 7-11, 13, 14, 16-27, 29, 38, 40, 45-47. ügyiratokban. A katolikus népiskola naplói hiányosan maradtak meg az utókor számára, több tanév napló, adatai hiányoznak. Az iskola naplóját 1911-től 1913-ig, majd 1916-tól 1933-ig, és 1935-től 1944-ig tudjuk követni. A naplókban elsősorban iskolai számadatokat tudhatunk meg, amelyek hasznos információként szolgáltak a kutatásunk során, ám megtudhatjuk még, hogy ki volt adott tanévben az iskola igazgatója és iskolatanítója, a tanítás időszakait, a tanulók létszámát osztályonként, születési helyét és idejét, felekezeti hovatartozásukat, a szülei nevét, a tanulók tudásának az értékelését (előmeneteli jegy), továbbá azt, hogy az adott osztályban milyen tantárgyakat oktattak. Adatokat találtunk még az iskola épületéről (tanterem) és a tanítói lakásról, a tanítóról a KTÁL 411. fond, 1. opisz, 39., 40-43. ügyirataiban. A levéltári ügyiratokból megtudhatjuk még a falu lakóinak foglalkozási összetételét is, valamint a vezetéknevek gyakoriságát. Az iskoláról még több adatot tudhattunk meg a Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, 10. Fond, 3. opisz, 1032. ügyiratából,³ amelyben a tanítói gárdáról szóló adatokat, a tanulók számáról és a gyerekek korosztály szerinti megoszlásáról találhattunk feljegyzéseket az 1925. évből.

Hiteles forrásként emeltem be a dolgozatba a magyarországi Központi Statisztikai Hivatal által 1996. évben megjelentetett a *Kárpátalja településeinek vallási adatai (1880–1941)*⁴ című kiadványból a népesség vallás szerinti megoszlását tudhatjuk meg.

Ilyés Csaba állította össze a 2006. évben kiadott *A Szatmári Egyházmegye Jubileumi Sematizmusa* című munkát, amelyből megtudjuk, hogy a trianoni békeszerződést követően Sárosoroszi, melyik esperesi kerülethez tartozott.⁵

Fontos szakmunkaként kezeltük még *Lehoczky Tivadar Beregvármegye monographiája III. kötetét*⁶ is, amely 1881. évben jelent meg először Ungváron. Lehoczky munkájában részletes leírást találunk a falu birtokosairól egészen 1423-tól, továbbá adatokat találhatunk a katolikus templom építéséről.

A Kárpátaljai Állami Területi Levéltár Fond- és Állagjegyzékéből⁷ – amely 2014. évben jelent meg – az anyakönyvek éveit tudtuk meg, ami részben cáfolta a Lehoczky állításait.

Mindemellett az elektronikus adatbázisokra is kiterjesztettük kutatásainkat, melyek közül a *Hungaricana* közgyűjteményi portál szolgált a legtöbb forrással. Ezekben az adatbázisokban sok

³Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, 10. Fond, 3. opisz, 1032. ügyirat

⁴*Kárpátalja településeinek vallási adatai (1880–1941)*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2000.

⁵ILYÉS Csaba: *A Szatmári Egyházmegye Jubileumi Sematizmusa*. Kiadja a Szatmári Római Katolikus Püspökség, Szatmárnémeti, 2006.

⁶LEHOCZKY Tivadar: *Beregvármegye monographiája*. Ungvár, 1882.

⁷MISZJUK Mihajlo – KUTASSY Iona: *A Kárpátaljai Területi Állami Levéltár Beregszászi osztályának magyar provinciájú fondjai és leírási egységei 1918/1919-ig és 1938–1944/1945 között*. Kárpát-medence levéltári forrásai I. Fond- és Államjegyzékek 2. Budapest, 2014.

primer és szekunder forrást találtunk, amelyben különböző típusú adatok szerepelnek Sárosoroszi településről. Primer forrásként szolgált a „*Heti Szemle*”, politikai és társadalmi hetilap (felelős szerkesztője: *Báthory* Endre, a lap kiadója: a „Pázmány-Sajtó”, 1912-től felelős szerkesztő *Varjas* Endre) és a „*Szatmári Hírlap*”, politikai napilap, melyekből információt szereztünk a plébánosokról, a népiskola tanítóiról. A következőkben találtunk adatokat:

- „*Heti Szemle*”. XVIII. évfolyam, 31. szám. Szatmár, 1909. július 28.
- „*Heti Szemle*”. XIX. évfolyam, 15. szám. Szatmár, 1910. április 13.
- „*Heti Szemle*”. XIX. évfolyam, 21. szám. Szatmár, 1910. május 25.
- „*Heti Szemle*”. XXI. évfolyam, 23. szám. Szatmár, 1912. június 5.
- „*Heti Szemle*”. XXII. évfolyam, 7. szám. Szatmár, 1913. február 12.
- „*Heti Szemle*”. XXII. évfolyam, 10. szám. Szatmár, 1913. március 5.
- „*Heti Szemle*”. XXII. évfolyam, 49. szám. Szatmár, 1913. december 3.
- „*Szatmári Hírlap*”. XXVII. évfolyam, 48. szám, Szatmár-Németi, 1918. november 28.
- „*Szatmári Hírlap*”. XXVIII. évfolyam, 6. szám, Szatmár-Németi, 1919. február 6.

Statisztikai adatként szolgáltak az 1941. évi népszámlálás demográfiai adatai.⁸

A római katolikus egyháztörténelemmel számos történész foglalkozik, közülük néhányat kiemeltünk:

Balogh Margit a Magyar Tudományos Akadémia tudományos főmunkatársa, Eötvös Loránd Tudományegyetem Történelemtudományi Doktori Iskola oktatója. Kutatási területe 20. századi egyháztörténet, különös tekintettel a katolikus szociális mozgalmakra; 1945 utáni egyházpolitika, a katolikus püspöki kar működése. Az egyik kiemelkedő munkája, mely irányt tud adni egy egyháztörténeti munka megírásához *Állam, egyházak, vallásgyakorlás Magyarországon, 1790–2005 I-II. kötet*.⁹ A munkában tagoltan megtaláljuk az adott korvallással kapcsolatos jogi iratait, másrészt, mert az első kötetben közölt történeti részben átfogó képet kapunk 1790-től 2005 az állam és a vallás viszonyáról, melyek kellő alapot nyújtanak egy ilyen témájú munka megkezdéséhez.

Klestenitz Tibor Magyar Tudományos Akadémia tudományos segédmunkatársa, 20. századi magyar katolikus egyháztörténet feltárásával foglalkozik, PhD fokozatát *A katolikus sajtómozgalom Magyarországon, 1896–1932*¹⁰ című témával szerezte. Könyvében saját témamegjelölése szerint arra kereste a választ, miért kapott olyan kitüntetett figyelmet a kor katolikus elitjének körében a sajtó, milyen gyakorlati reformokkal igyekeztek azt felvirágoztatni, illetve milyen eszközökkel kívánták növelni a sajtóval foglalkozó szervezetek hatáskörét, ezzel mintegy tágítani a katolicizmus társadalmi és politikai akcióradiusát. A korszakhatárokat az első jelentősebb sajtószervezet, az Országos Pázmány Egyesület és az új szakaszt kezdő Actio Catholica megalakulásának időpontjai jelölik ki. A monográfia jelentős mértékben hagyatkozik a szerzőnek az Eötvös Loránd

⁸ 1941. évi népszámlálás demográfia adatok községenként. /Országhatáron kívüli terület/ Kézirat. KSH, Budapest, 1990.

⁹ BALOGH Margit, GERGELY Jenő: *Állam, egyházak, vallásgyakorlás Magyarországon, 1790–2005. 1-2. köt.* Bp., História-MTA Történettudományi Intézete, 2005.

¹⁰ KLESTENITZ Tibor: *A katolikus sajtómozgalom Magyarországon 1896–1932.* Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomsgazdálkodó Kft., Budapest, 2013.

Tudományegyetemen 2011-ben megvédett PhD dolgozatára, -lényegében annak átstrukturált, bővített változata.

Kubinyi András (1929–2007) magyar történész, régész, középkorkutató, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. A középkori várostörténet és a Mátyás-kori Magyarország neves kutatója. Az egyháztörténelemmel kapcsolatos munkája 1999-ben jelent meg *Főpapok, egyházi intézmények és vallásosság a középkori Magyarországon*¹¹ címen.

Erdő Péter bíboros, teológus, kánonjogász, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, a Szent István Tudományos Akadémia elnöke, 1998 és 2003 között a Pázmány Péter Katolikus Egyetem rektora. Egyik fontos munkája az *Egyház, Kultúra, Társadalom*¹² címen jelent meg, bíboros prímás 1993 és 2011 között elhangzott beszédeit, megjelent interjút, írásait tartalmazza.

Gergely Jenő (1944–2009) történész, az MTA doktora, az ELTE BTK Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszékének professzora, korábbi tanszékvezetője. Fő kutatási területei: Magyarország története a 19. és 20. században, egyháztörténet, keresztény pártok története, autonómiák története Magyarországon. Munkáihoz sorolható: *Katolikus egyház, magyar társadalom 1890-1986*¹³ és *A katolikus egyház története Magyarországon 1919 – 1945*¹⁴.

A munka megírásához nagy segítséget nyújtott Dr. VANYÓ Tihamér munkája, amely az 1941. évben jelent meg *A plébániatörténetírás módszertana* címen, amelynek már a címe is jól kifejti a tartalmát.¹⁵

Dr. SZÁNTÓ Konrád (1920–1999) a budapesti Pasaréti úti ferences főiskola tanára, egyháztörténész. Jelentős munkája *A katolikus egyház története I-IV.*¹⁶, melyben összefoglalja a katolikus egyház történetét az alapítástól a 20. századik.

Adatközlőként szolgált Pataki Ilona, aki nem csak a református, de a római katolikus népiskoláról is fontos információkkal szolgált,¹⁷ illetve Tóth Angéla¹⁸, Papp Emma¹⁹ és Hiába András²⁰, akik a vallásgyakorlásról beszéltek a szovjet rendszer idején.

---

¹¹ KUBINYI András: *Főpapok, egyházi intézmények és vallásosság a középkori Magyarországon*. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia, Budapest, 1999.

¹² ERDŐ Péter: *Egyház, Kultúra, Társadalom*. Szent István Társulat, Budapest, 2011.

¹³ GERGELY Jenő: *Katolikus egyház, magyar társadalom 1890-1986*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1989.

¹⁴ GERGELY Jenő: *A katolikus egyház története Magyarországon 1919-1945*. Budapest, ELTE BTK Újkori Magyar Történeti Tanszék, 1997.

¹⁵ Dr. VANYÓ Tihamér: *A plébániatörténetírás módszertana*. Pannonhalma, 1941. A kiadásért felelős Stepaneum nyomda Budapest.

¹⁶ Dr. SZÁNTÓ Konrád: *A katolikus egyház története I-IV*. Ecclesia Könyvkiadó (Budapest), 1987.

¹⁷ Pataki Ilona (1935-) sárosoroszi lakos, jelenleg nyugállományát tölti.

¹⁸ Tóth Angéla (1951-) római katolikus felekezeti sárosoroszi lakos.

¹⁹ Papp Emma (1949-) római katolikus felekezeti sárosoroszi lakos.

²⁰ Hiába András 1966. április 11-én született Sárosorosziiban, jelenleg mezőgazdasági vállalkozó, 2004–2010 között a Sárosoroszi római katolikus egyházközösség pénztárnoka volt, jelenleg pedig az egyháztanács tagja.

I. FEJEZET

AZ EGYHÁZTÖRTÉNELEMI KUTATÁS SAJÁTOSSÁGAI

A katolicizmus a kereszténység legősibb és legnagyobb egyháza. Mára a világ egyik legjelentősebb vallásává vált, minden földrészen jelen van. Híveinek száma a XXI. század elején mintegy 1,7 milliárd. A keresztények közössége az *ekklészia*, vagyis az egyház. Az egyháznak a Biblián alapuló tanításait és hittételeit a hitvallásokban rögzítik. A katolikus egyház a világ egyik leghatalmasabb és leghatékonyabban irányított szervezete. Feje a bíborosok testülete által megválasztott pápa, legfőbb törvényhozó szerve a zsinat. Az egyház erkülsi ereje folytán képes befolyásolni a politika világot és a nemzetközi ügyeket.

1.1. Az egyháztörténelem fogalma

Az egyház az emberiség megszentelése és üdvözítése céljából Krisztus által létrehozott látható szervezet, ugyanakkor láthatatlan kegyelmi életközösség. Krisztus titokzatos teste is, melyben folytatódik Krisztus különleges jelenléti módja a történelemben. Ennek az egyházképnek alapján megállapíthatjuk, hogy az *egyház története* a Krisztustól alapított üdvösségi intézménynek és láthatatlan kegyelmi életközösségnek térben és időben történő állandó növekedése, Krisztus titokzatos testének a történelem folyamán kibontakozó élete. Ezt a történetet dolgozza föl tudományos szinten az egyháztörténelem mint tudomány.

Az egyháztörténelem tehát az a teológiai tudomány, mely a Krisztus által alapított üdvösségi intézménynek és láthatatlan kegyelmi életközösségnek, Krisztus titokzatos testének, az egyháznak térben és időben történő kibontakozásával foglalkozik. Ezzel kapcsolatban kutatja az egyház térben és időben való megjelenését és kiteljesedését, belső és külső fejlődését, megrajzolva e fejlődés világos és tudományosan megalapozott képét.²¹

Az Istenről szóló tudomány, a teológia: a kinyilatkoztatott tényeknek és igazságoknak rendszeres feldolgozása. Ez a tudomány követelményei szerint történő feldolgozás a hívő elme műve.²²

A teológia forrása a kinyilatkoztatás, vagyis Istennek természetfeletti tanítása az emberek számára. Tárja mindaz, ami a kinyilatkoztatásban adva van, vagyis amit Isten tett és tanított az emberek természetfeletti istenközössége érdekében, amint ez a Szentírásban és az egyház történetében meg életében élénk táru. ²³

²¹ DR. SZÁNTÓ Konrád O.F.M.: *A katolikus egyház története I. kötet*. Ecclesia, Budapest, 1983. 13-14. o.

²² ADRIÁNYI Gábor: *Az egyháztörténet kézikönyve*. Szent István Társulat, Budapest, 2001. 25. o.

²³ GÁRDONYI Máté: *Bevezetés a Katolikus Egyház történetébe*. Jel Kiadó, Budapest, 2006. 21. o.

Az egyháztörténelem teológiai tudomány, mert az egyház mivoltáról, alapvető, lényeges elemeiről és alapításáról szóló ismereteket a teológia forrásából, a kinyilatkoztatásból meríti, és ennek alapján az egyházban nem pusztán emberi intézményt, természetes társadalmi közösséget lát, hanem teológiai és üdvtörténeti realitást.

Az egyháztörténelem azonban nemcsak teológiai, hanem történeti tudomány is. Mint ilyen a történelemtudományok módszereit mindenben alkalmazza, ezekkel a módszerekkel dolgozza föl az egyháznak az emberi társadalomban kibontakozó történetét. Feltárja az egyházzal kapcsolatos események minden lehetséges (társadalmi, gazdasági, politikai, vallási stb.) okát és hátterét. Anyagát a kritikailag hitelesített forrásokból meríti, és a tudományosan elfogadott és okaira visszavezetett, egyházzal összefüggő eseményeket módszeresen feldolgozva és rendszerbe foglalva közli.²⁴

Az egyháztörténetnek, mint a történettudomány egyik részdiszciplínájának művelői hosszú idő óta próbálják meghatározni, hogy tulajdonképpen mi is alkotja kutatási területük konkrét tárgyát, hol vannak annak határai, illetve meghatározható-e olyan sajátos módszertani eszköztár, melyek indokolják *sui generis*²⁵ létezését. Az egyház (ecclesia) a keresztény felfogás szerint Isten népét jelenti, egy élő közösséget, melynek minden érvényesen megkeresztelt ember tagja.²⁶

Sajátos jelenség, hogy a keresztény egyházjog beszél az egyetemes egyházon belül részegyházak létezéséről is. Ez azt jelenti, hogy az egyháznak vannak olyan részei, melyekben a teljes szentségi struktúra ugyanúgy megtalálható, mint az „egész” esetében. Ebből a nézőpontból az egyházmegye tekinthető a legkisebb olyan egységnek, melyet a hivatalos szóhasználat szerint egyháznak nevezhetünk, mondja a II. Vatikáni Zsinat konstitúciója.²⁷

Az egyháztörténelem célja:

1. minél tökéletesebben meggyőzni bennünket arról, hogy Krisztus egyetlen, igaz egyháza a katolikus Egyház;
2. hogy ez az Egyház, bár állandóan fejlődik, lényegében ma is ugyanaz, amilyenek Krisztus Urunk alapította;
3. hogy Krisztus Egyháza nem emberi mű és a pokol kapui nem vehetnek erőt rajta.²⁸

Az egyháztörténet mint történeti diszciplína magába foglalja mindazon kutatásokat, amelyek arra irányulnak, hogy a történeti múltban az ember helyzetét, gondolkodását mennyiben és hogyan formálta a valláshoz, az egyházhoz való viszonya, ez a viszony miként és hogyan tárgyiasult vagy

²⁴ Dr. HARZA Lajos: *Katolikus Egyháztörténelem kor- és életrajzokban*. Szent István-Társulat, Budapest, 1940. 3.o.

²⁵ Jelentése: egyedi jellemzőkkel rendelkező

²⁶ VANYÓ Tihamér: *Az egyháztörténelem szemhatára*. Pannonhalma, 1943. *Idézi: CSIBI Norbert: Az országos katolikus nagygyűlések társadalomszervező és közművelődési tevékenysége Magyarországon az első világháború előtt*. Doktori (PhD) értekezés. Pécs, 2015. 21. o.

Elérhető: <http://www.idi.btk.pte.hu/dokumentumok/disszertaciok/csibinorbertphd.pdf> (ut. letöltés: 2016-11-15)

²⁷ Uo. hivatkozik: ERDŐ Péter: *Misszió a városért. Katekézis a Szent-István bazilikában*. Új Ember, 2007. 56. o.

²⁸ Dr. HARZA, 1940. 3. o.

mutatkozott meg, hogyan változott koronként az egyház definíciója, és mindez mennyiben alakította az emberi történelem egyéb szeleteit. A múltban gyakran megtörténhetett, hogy az egymással nem kommunikáló tudományok képviselői által adott képek szükségszerűen szenvedtek az egyoldalú ábrázolásból fakadó torzulásoktól. Módszertani tudatossággal pedig csak a legkiválóbbak esetén találkozhatunk a régebbi egyháztörténeti munkák esetében.²⁹

1.2. Az egyháztörténelem tárgya

“Az egyháztörténet tárgya a Krisztus által alapított egyház növekedése az időben és a térben. Mivel tárgyát a teológiából kapja, ezért teológiai tárgy, nem ugyanaz, mint a kereszténység története. A teológiai kiindulási pont tehát az egyház fogalma, amelyet nem úgy kell érteni, hogy a dogmatika által nyújtott egyházfogalom mintegy a történeti elbeszélés váza. Hanem a teológiai nézőpont az egyház isteni eredetére vonatkozik, Jézus Krisztus által akart rendjére (szentségi és hierarchikus), és a Szentlélek megígért segítségére. Az egyház története csak az üdvösségtörténet szempontjából érthető, végső értelmét csak a hit ragadhatja meg.”³⁰ – Hubert Jedin³¹ megfogalmazásában.

Az egyháztörténelem tárgya nem más, mint az Egyház külső és belső fejlődésének vizsgálata.

Külső történetével kapcsolatban vizsgálja: a kereszténység elterjedését az egész világon az apostolok idejétől napjainkig (*missziótörténet*); szemügyre veszi, hogy milyen volt a kapcsolata az egyes népekkel, politikai alakulatokkal és kormányokkal, milyen hatást gyakorolt az egyes népek és államok életére, társadalmi, kulturális fejlődésére stb., vizsgálja továbbá, hogy mindezek mennyire befolyásolták, akadályozták vagy segítették elő működését, fejlődését (*egyházpolitikai vagy köztörténet*).

Belső történetével kapcsolatban ismerteti alkotmányának és jogrendszerének fejlődését (*alkotmánytörténet*), rámutatva, hogy az egyház a Krisztustól kapott szervezetét, a klérus és a laikusok közti különbséget, a pápa, a püspök és papok hierarchikus rangfokozatát hogyan őrizte meg és építette tovább az egyházi hierarchia újabb rangfokozatainak bevezetésével és az egyházkormányzói szervek hatalomkörének körülhatárolásával.³²

Ismerteti továbbá, hogy az egyház a történelem folyamán a benne továbbélő Krisztust nyújtva híveinek és a világnak, hogyan vált az emberiség üdvözítésének jelévé és eszközévé, és tevékenysége közben hogyan fejlődtek az üdvözítés eszközei és módszerei, vagyis: hogyan bontakozott ki és hogyan fogalmazódott meg egyre világosabban a Krisztustól kapott igazságtartalom (*dogmatörténet*); hogyan fejlődött irodalmi és tudományos tevékenysége (*az egyházi tudományosság története*, melynek az ókori irodalomra vonatkozó neve: *patrológia*);

²⁹ *Az egyháztörténet írásáról: szerkesztőségi cikk.* Egyháztörténeti szemle 2000. (1. évf.) 1. sz. 7-9. Elérhető: <http://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/SZERKESZ.HTM> (ut. letöltés: 2017-02-22)

³⁰ HUBERT Jedin: *A zsinatok története.* Ecclesia (Budapest), 1998. 11. o.

³¹ Hubert Jedin (1900–1980) német katolikus történész.

³² DR. SZÁNTÓ, 1983. 14-15.o.

hogyan alkalmazkodott az egyes korokhoz igehirdetése (*a hitzónoklat és hitoktatás története*); milyen módszerekkel végezte papsága Isten népének lelkipásztorkodását (*a lelkipásztorkodás története*); hogyan keletkezett és bontakozott ki a szerzetesi élet (*a szerzetesség története*); hogyan szolgáltatta ki szentségi erőforrásait, hogyan gazdagodott istentiszteleti élete és szertartásrendszere és hogyan fejlődtek ünnepei (*liturgiátörténet*); hogyan módosult a bűnbánati és egyházfegyelem, és hogyan változott Isten népének valláserkölcsi élete (*az egyházfegyelem története és szentek története*), végül hogyan gazdagodott művészete, hogyan fejlődtek művészetének kifejezésformái (*művészettörténet*).³³

1.3. Az egyháztörténelem módszerei

Ami az egyháztörténet-írás módszertani specialitását jelenti az az, hogy vizsgálódás során nem hagyhatók figyelmen kívül sem az egyház hagyományai (üdv történeti „ön-szemlélet”, teológiai gyökerek),³⁴ sem a modern történetírás módszerei (forrásközpontú szemlélet, tárgyi elfogulatlanság, tartalmi és külső megformáltság, igényesség stb.).³⁵ Meg kell találni azt az eljárást, amely a megértés folyamatának legjobban megfelelő megoldást nyújtja, ami viszont nem egyszerű feladat. Talán ezért is alakult úgy, hogy az egyházi és világi történetírók gyakran eltérő szempontokat érvényesítenek, és ellentétes értékeléseket fogalmaznak meg tárgyuk vizsgálata során,³⁶ illetve az egyházat is érintő, de alapvetően nem egyháztörténeti kutatások figyelmen kívül hagyják ezeket a speciális szempontokat. Az itt vázolt eltérő nézőpontok együttes alkalmazásából az is következik, hogy az egyháztörténésznek törekednie kell látómezejének bővítésére, amely a különböző rokon- és társtudományokkal (pl. kulturális antropológia, irodalomtudomány, szociológia, stb.) való folyamatos diskurzust, egyfajta interdiszciplináris attitűd meglétét igényli a kutatóban.

Forráskritikai módszer, mely visszamegy az eredeti forrásokhoz, azokat a külső és belső kritika szabályai szerint elemzi, hogy mindenekelőtt a források valódiságát, de szavahihetőségét is minden kétséget kizáróan megállapítsa.

Pragmatikus, oknyomozó módszer, mely feltárja az események közti belső kapcsolatokat és összefüggéseket, keresi az eseményekben szereplő személyek indító okait és céljait, Az eseményeket koruk gazdasági, társadalmi és kulturális háttérében helyezi el, és rámutat azokra a gazdasági, társadalmi, politikai, kulturális és eszmei mozgatóerőkre, amelyek érthetővé teszik és gyakran meg is határozzák a történelem eseményeit.

³³ ADRIÁNYI, 2001. 26. o.

³⁴ LÖWITZ, Karl: *Világtörténelem és üdv történet. A történelemfilozófia teológiai gyökerei*. Atlantisz, Budapest, 1996. 39. o.

³⁵ *Az egyháztörténet írásáról: szerkesztőségi cikk*. Egyháztörténeti szemle 2000. (1. évf.) 1. sz. 7-9.

Elérhető: <http://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/SZERKESZ.HTM> (ut. letöltés: 2017-02-22)

³⁶ JAKAB Attila: Az egyháztörténet a teológia és a történetírás metszéspontjában. *Korunk* 2006. (17. évf.) 12. sz. 23-28. Elérhető: <http://korunk.org/?q=node/8384> (ut. letöltés: 2017-03-9)

Objektivitásra való törekvés, mely minden más célt kizárva, csak a történeti igazságot akarja feltárni. Ezért az eseményeket pártatlan tárgyilagossággal közli, és a történelmet úgy állítja be és rendszerezi, hogy abból a minden oldalról megvilágított és teljes igazság derüljön ki. A tárgyilagosságra törekvő történetírás legfőbb elvét XIII. Leo pápa, aki 1881-ben megnyitotta a Vatikáni Levéltárat a kutatók előtt, a következőkben foglalta össze: „Ne merészeljenek hamisat állítani, de ne merészeljék az igazat se elhallgatni, hogy a kedvezésnek, részrehajlásnak vagy ellenségeskedésnek még a gyanúja se merülhessen föl a történészek (értsd a katolikus történészek) ellen!”

Múltbeli történetírásunk gyakran tendenciózus³⁷ és apologetikus³⁸ volt. Tendenciózus, mert eleve felállított szempontok és tételek igazolására törekedett, és a múlt eseményeit, személyeit és intézményeit csupán saját álláspontunk alapján bírálta. Apologetikus, mert saját eszméinket és múltunkat mindenáron védelmezni akarta.

Természetesen az objektivitásra, a tárgyilagosságra való törekvés nem azt jelenti, hogy állandóan és mindenben bírálgatjuk az egyház múltját. Ami megtörtént, akár jó, akár rossz, el kell mondani. Ugyanakkor az objektivitás azt is megköveteli, hogy amikor a kevésbé vigasztaló korokat és eseményeket tárgyalja az egyháztörténész, mutasson rá az érem másik oldalára is, a vigasztaló jelenségekre, az árnyék mellett a mindig bőven megtalálható fényre is.³⁹

E három módszer minden történetírás, így a profán történelemtudomány és történetírás módszere is. Az egyháztörténelem művelése közben azonban e három módszeren kívül igen fontos: *a vallási beállítottság*. Ez figyelembe veszi, hogy az egyház nemcsak emberekből álló üdvösségi intézmény, hanem az isteni és emberi elem szintézise. Az isteni elemet egyrészt Krisztus képviseli, aki a Szentháromságos Egyistenről, így önmagáról is nyújtott tanítása, eukarisztikus teste és isteni erejét közvetítő szentségi erőforrásai által az egyházban az idők végezetéig tovább él. Az isteni elemet másrészt Krisztus lelke, a Szentlélek képviseli, aki az egyház élettevékenységét élteni és irányítja, és Isten népét, minden halált okozó katasztrófától megvédve, vezeti az örök üdvösség felé. Ezért az egyház történelme nem pusztán evilági, profán történelem, hanem az emberek megszentelésének és üdvözítésének történelme is.

Ahogy igaz az a tétel, hogy csak a vallásos művész tud hiteles, a mondanivalót valóban kifejező vallásos tárgyú képet festeni, illetve egyházi témájú zeneművet stb. alkotni, úgy az is igaz, hogy az egyház belső, kegyelmi életét egész hitelesen csak a vallásos történész képes ábrázolni. A vallástalan vagy hitetlen történész, nem tud mit kezdeni az egyház történetében megnyilvánuló természetfeletti jelenségekkel, nem érti meg az isteni kegyelemnek az egyházban és a lelkekben

---

³⁷ Jelentése: célzatos, szándékos.

³⁸ Jelentése: védő, védelmező.

³⁹ DR. SZÁNTÓ, 1983. 16.o.

való működését, pedig ez a kegyelem gyakran emberfeletti áldozatokra és tettekre készítette a múltban, de a jelenben is az egyház tagjait.⁴⁰

1.4. Az egyháztörténelem forrásai és segédtudományai

Az újabb és legújabb kor egyháztörténete ki volt téve a rendszerváltás előtti politikai széljárásnak. A szakirodalom csak kevés olyan eredményt produkált, amely időtállóan bizonyult. A hazai történetírás művelői már az 1970-es évektől kezdték hanyagolni a kirívó ideologikus szempontokat, az 1980-as években pedig már pusztán formalitás volt a 'marxista' jelszó és minősítés - ekkor ugyanis már nem a 'szemléletmód' volt a döntő, hanem a szakmai felkészültség, a rendszerező képesség.⁴¹

Forrásai a múlt eseményeinek emlékei, melyek az egyházzal kapcsolatos dolgokról és az egyházzal megtörtént eseményekről tájékoztatnak.

Ezek külső formájuk szerint lehetnek írásos emlékek, továbbá tárgyi emlékek, mini pl. épületek, festmények, szobrok, pénzek, címerek stb. és szóbeli hagyományok, legendák. Szerzőik szerint lehetnek isteniek (Szentírás) és emberiek.⁴²

Az emberi források közé számítanak többek között az egyházi hatóságok, a pápák, püspökök, a zsinatok ügyiratai, a konkordátumok, egyházlátogatási jegyzőkönyvek stb. A legfőbb forrásokat nagy gyűjteményekbe foglalták össze, melyek tanulmányozása az egyháztörténelem művelése közben elengedhetetlen. A forrásokat a következő főbb csoportokba sorolhatjuk: feliratok és emlékművek; hitvallásformulák és szimbólumok; zsinati akták és ezek gyűjteményei; pápai okmányok és egyházi jogszabályok és jogszabálygyűjtemények; vértanúakták és szentek élete; egyházatyák és egyházi írók művei; liturgikus szabályok, liturgikus emlékek és gyűjtemények; szerzetesi szabályok; az egyházra vonatkozó állami törvények és konkordátumok; nemzettörténeti emlékek, feljegyzések és gyűjtemények; bibliográfiák; évkönyvek, statisztikák és enciklopédiái kézikönyvek; stb.⁴³

A levéltári források felhasználásában alapelv, hogy a legközelebbitől, a legjobban kézenfekvőből kell kiindulnunk. A mi esetünkben ez a plébánia levéltára, egy-egy kisebb-nagyobb egyházkormányzati egység, esperesi kerület, főesperesség, leginkább pedig egy egész egyházmegye levéltárai együttesen nagyon fontos forráscsoportot jelentenek.

A plébániai levéltárnak legfontosabb darabjai az anyakönyvek, mert nemcsak a plébániatörténetéhez szolgálnak adatokkal, hanem ugyanúgy a község történetéhez is; s egészen

---

⁴⁰ ADRIÁNYI, 2001. 12. o.

⁴¹ BALOGH Margit: *Az egyháztörténet-írás főbb forrásai*. 2007. augusztus 16.

Elérhető: http://mult-kor.hu/20070816_az_egyhaztortenetiras_fobb_forrasai?pldx=1 (ut. letöltés: 2016-10-15)

⁴² Dr. HARZA, 1940. 4. o.

⁴³ DR. SZÁNTÓ, 1983. 17-18. o.

fontos forrásai a családfakutatásnak, a nemzetiségek, népmozgalmak, betegségek, népi erkölcsök és szokások, művelődéstörténeti apróságok, társadalmi viszonyok történetének.

Az egyházlátogatás (*visitatio canonica*) a püspöki kormányzatnak már az V. századtól kezdve fontos eleme. Egyes zsinatok már a középkor legelején megkívánták ennek évenként való gyakorlását. Az idő múlásával azonban a püspöki méltóság egyre inkább közjogi jellegűvé vált. Az egyházfőket mindjobban lefoglalta a rájuk bízott világi ügyek intézése, s egyházkormányzati teendőiket részben helyettesekkel végeztették. Az egyházmegye látogatását a főesperesek végezték, előbb püspöki megbízásból, utóbb már saját tekintélyüknél fogva. A főesperesi hatalomnak nagy érvényesülése (főesperesi egyházlátogatás kora) a XII. századtól a tridenti zsinatig (1545–1563) tart. A zsinat kötelezte a püspököket, hogy évenként, nagyobb egyházmegyékben legálább két évenként elvégezzék a látogatást, mégpedig személyesen. Továbbá a zsinat életben hagyta, a főesperesi és esperesi egyházlátogatásokat is, csak azt kívánta, hogy a püspök megbízásából történjenek, s a látogatás iratai egy hónap alatt a püspök megbízásából történjenek. A látogató kettős, királyi és püspöki megbízással indult útjára. A királynak, mint legfőbb kegyúrnak a jóváhagyása nélkül nem volt szabad egyházlátogatást végezni. A vizitátor a protestánsokkal szemben ép úgy gyakorolta jogait, mint a katolikusokkal, ezt a jogot II. József (1780–1790) törölte. Ezzel, majd az 1790–1791-i országgyűléssel a királyi megbízás kora véget ért.

Három féle egyházlátogatást különböztetünk meg:

- a legáltalánosabb (*visitatio canonica*) az egész egyházmegyére kiterjedt;
- az általános, tüzetes vagy részletes (v. *generalis*) egy-egy nagyobb egységre, rendszerint főesperességre;
- a részleges (v. *particularis, partialis*) valamely esperesi kerületre.

Az egyházmegyei látogatás írásban foglalt emlékei az egyházlátogatási jegyzőkönyvek. Rendkívül gazdag és sokoldalú anyagot tartalmaznak. A szorosán vett egyháztörténelmen kívül fontos forrásai lehetnek a művészettörténetnek, a néprajznak, az iskolázásnak. A következő kérdéscsoportokra szolgáltatnak igen becses adatokat: a templom épületére, az oltárokra és oltárképekre, a szent edényekre, ruhákra és egyéb felszerelésre, a templom könyveire és anyagi javaira; szólnak a papok életjóról, műveltségéről, tanulási helyükről, nemzetiségükről és erkölcsükről; megemlékeznek a plébánialakról és a lelkipásztor jövedelméről, a kegyurakról és a templomgondnokokról; nem kerüli el figyelmüket a tanítókra vonatkozó fontos adatok; a közösség lélekszámáról és vallási megoszlásáról is tudósít.

A plébánia történetének megírásához releváns forrásként szolgálnak az évkönyvek vagy krónikák (*historia domus, historia parochiae*). Ezek azok a kéziratos könyvek, melyeket a

plébánosok készítenek, feljegyzik benne mindazt, ami lelkipásztorkodásuk ideje alatt községükkel, híveikkel és önmagukkal történt.⁴⁴

1.5. Az egyháztörténelem jelentősége

„*Jézus Krisztus ugyanaz tegnap, ma és mindörökké*” (Zsid 13,8). Az egyház, mint a történelemben továbbélő Krisztus is lényegében, tanításában, erkölcsstanában, szentségeiben, szervezetében ugyanaz ma, mint ami volt a középkorban vagy az egyház legősibb időszakában. Ha változtak is bizonyos szertartásai, jogi előírásai stb., abból, amit Krisztustól kapott, amit lényegének vallott, soha semmit föl nem adott, még akkor sem, ha emiatt súlyos veszteségek érték vagy súlyos üldözéseket, megpróbáltatásokat kellett elszenvednie.⁴⁵

Az egyháztörténelem tanulmányozása közben ráébredünk annak a tudatára is, hogy *mennyi érték, mélység és szépség rejlik az egyház hitében*, amely minden korban és a föld minden részén annyi kiváló szellemnek elégítette ki nem csupán lelki igényét és esztétikai vágyait, de gyakran rendkívüli tettekre képesítette és halhatatlan remekművek alkotására készítette őket. Az egyház történetével foglalkozva azt is észrevesszük: mennyi jót, nemeset köszönhet az egyháznak az emberiség, mily mérhetetlenül sokat tett az egyház annak érdekében, hogy előmozdítsa mind az egyes népek és nemzetek, mind az egyetemes emberiség társadalmi, gazdasági fejlődését, anyagi jólétét és kulturális haladását. Az egyház története bizonyítja, hogy amikor az egyház az egyes ember, de az egyetemes emberiség megjobbításán és megszentelésén fáradozott, az emberek földi boldogulásán is munkálkodott, evilági sorsát is szebbé próbálta varázsolni.

---

⁴⁴ Dr. VANYÓ Tihamér: *A plébániatörténetírás módszertana*. Pannonhalma, 1941. A kiadásért felelős Stepaneum nyomda Budapest. 23-40. o.

⁴⁵ Uo. 19. o.

II. FEJEZET AZ EGYHÁZKÖZSÉG KÜLSŐ TEVÉKENYSÉGEI

2.1. A gyülekezet első említése a levéltári dokumentumokban, a közösség lélekszáma

A „biztos adatok hiányában” nem lehet meghatározni, hogy XI. század elején – vagyis Szent István idején – Bereg vármegye milyen püspökséghez tartozott. Azt azonban tudjuk, hogy 1061-ben, I. Béla alatt a vármegye az Egri Egyházmegyéhez került, mely így annak legnagyobb kerületét képezte. Beregszász 1433-ban az Esztergomi Érsekség irányítása alatt volt, de egy 1519. évben keletkezett pápai irat szerint pedig már az Egri Püspökséghez tartozott.⁴⁶ A „hitújítás” idején a földbirtokosok szabadon választhattak, hogy a római katolikus vagy az evangélikus felekezeteket követik, ám a település lakosainak követniük kellett a földbirtokosuk vallását. Ennek következtében a vidék magyar községei zömében áttértek az új vallásra a *cuius regio, eius religio* (akié a föld, azé a vallás) elv alapján. Így Sárosoroszi település lakosainak zöme 1595-ben protestánsná vált.⁴⁷ 1783-ban azonban gróf *Eszterházy* Károly, egri püspök 74 településen, köztük Sárosorosziban is „*az egri érsekséghez tartozó királyi tizedet, a római katolikus parochusok nyolcadával s egyéb törvényes járulékaival együtt 1783–86-ig terjedő négy évre 490 forintért ujjlag bérbe adta Beregmegyének. Kikötetvén, hogy ez évi bér minden év Szent-György napján szolgáltatassék be az érseki főpénztárba Egerbe.*”⁴⁸

Az eddigi kutatásaim során fellelt levéltári dokumentumok alapján a Sárosoroszi község említése elsőként 1260-ban bukkan fel középkori oklevelekben – *Vruzy* alakban –, míg a Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltárban az 1746. augusztus-szeptemberből származó dokumentumban szerepelt a legkorábban, mely *Barkóczy* Ferenc⁴⁹, egri püspök egyházlátogatása, mérlegelve új plébániák felállítását a vegyes felekezetű területeken. A jegyzőkönyv tartalma Sárosoroszit illetően a reformátusokkal foglalkozik. Beszámol kőtemplomukról, amit fal nem övez, egy fa haranglábról, egy sekrestyéről, amely romos és nincs semmi jövedelme. A református lelkész nevét is megtudjuk: *Némethi* Pál, 28 éves, a jegyzőkönyv tartalmazza jövedelmét is. A

---

⁴⁶ LEHOCZKY Tivadar: *Beregvármegye monographiája II. kötet*. Ungvár, 1881, 3-4. o. (a továbbiakban: LEHOCZKY II., 1881)

⁴⁷ LEHOCZKY III/2, 1881, 686. o.

⁴⁸ LEHOCZKY II., 1881; 3-14.o.

⁴⁹ Szalai gróf *Barkóczy* Ferenc (Csicsva, 1710. október 15. – Pozsony, 1765. június 18.) bölcsellettudor, esztergomi érsek, helytartósági tanácsos és a Szent István rend nagykeresztes vitéze. 1745-ben lett egri püspök, emellett Heves és Külső-Szolnok vármegye főispánja.

reformátusok száma gyermekekkel együtt 60 körül volt, a katolikus hit iránt „fogékonyak” kilencen voltak.⁵⁰

A Bereg vármegyében lévő Tiszaújlakon, és kánonilag hozzátartozó két leányegyházában, Csetfalván és Orosziban 1778. évben tartottak egyházlátogatást. Az okmány szerint az Oroszi leányegyházban, mivel nem működött katolikus gyülekezet, nem rendelkezett temetővel, kereszttel, kápolnával, és akkor úgy gondolták „*remény sincsen, hogy gyülekezetet vagy új parókiát alapítsanak*”. Az orosz lakosságról megjegyzi: „*a birtokon a katolikus hitre fogékony lélek van 10, van 2, amelyik nem fogékony. A rutén-katolikus hitre fogékony lelkek száma 22, nem fogékony 5. Helvét hitvalláshoz tartozó 106, nem fogékony 41. Nincs convertita (áttért), nincsen vegyes házasság, sem apostata (hitehagyott), a katolikusok nem adják gyermekeiket eretnekek iskolájába, nem neveltetik eretnek személlyel vagy más vallásúval. Egyetlen bába van, fel sem eskették, irányítást sem kap. Zsidó van 2 felnőtt és egy gyerek.*”⁵¹

A II. József 1785. évi népszámlálási adatai alapján a községben 50 család élt és ebből 48 volt keresztény.⁵²

Bárdosy József, munkácsi lelkész 1805. február 7-én keltezett levelében, amelyet Fischer István püspök (1804-1807)⁵³ úrnak címzett, kifejtette, hogy a nagy számban lévő katolikus hívek számára fontos a parókia létrehozása, nagy az igény a rendszeres szentmise bemutatására. Leírja, hogy ekkor az Tiszaújlak filiája⁵⁴ volt, amely 1,5 óra járásra található. Továbbá említésre kerül, hogy az a korábbi években Zemlén- és Sáros vármegyéből Sárosorosziba és Márokra 200-200 szláv nemzetiségű telepes érkezett, akik a kálvinista egyházközösséghez csatlakoztak. A rendszeres szentmisék megtartásában nagy segítséget nyújtott Deseffy János földbirtokos, aki a saját birtokán egy fa kápolnát építtetett, amelyben a tiszaújlaki lelkész mutatta be a szertartást. A levélben említésre kerül még két település, köztük Alsóverecke⁵⁵ és Bilke⁵⁶. A Zavodka-patak és a Bozsa folyó gyakori kiöntése következtében az utak járhatatlanok voltak, ezért ő nem tudta itt ellátni a lelkész feladatait, így a parókia alapítását javasolta. A munkácsi lelképásztor a püspök úr figyelmébe ajánlotta ezeket a településeket, és biztosította a felől, hogy mindenütt „*vannak kegyes patrónusok*”, akik rész tudnak venni a munkálatokban.

⁵⁰ Barkóczy Ferenc, egri püspök egyházlátogatása 1746-ban. 1746, Bereg. *Lelőhely*: Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár.

⁵¹ *Visitatio Canonica*, 1778. *Lelőhely*: Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár. *Visitatio Canonica* 3. 1778–1809 dobozban.

⁵² *Kárpátalja településeinek vallási adatai (1880–1941)*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2000. 88. o.

⁵³ Nagyszaltnyai báró Fischer István (Bacsó, 1754. október 21. – Eger, 1822. július 4.) egri segédpüspök (címzetes püspök), szatmári püspök, majd egri érsek.

⁵⁴ Jelentése: fiókegyház

⁵⁵ Alsóverecke (ukránul Нижні Ворота [Nizsnyi Vorota], 1945-ig Нижні Верещки [Nizsnyi Verecki]) városi jellegű település Ukrajna Kárpátaljai területén, a Volóci járásban.

⁵⁶ Bilke (Bilki) település Ukrajnában, Kárpátalján, az Ilosvai járásban. Ilosvától keletre, a Borzsa folyó mellett, Cserhalom és Zárnya között fekvő település.

Ugyan ez év március 11-i levélből már tudomást szerezhettünk arról, hogy a parókia felépítésére 5 000 forintot gyűjtöttek össze, mégpedig a gazdagabb, tehetősebb földesuraktól és a közösségtől.

1805. október 17-én kelt levélben Desseffy János elutasította, hogy a plébános a birtokán tartózkodjon, arra hivatkozva, nincs meg a megfelelő körülmény számára, de ha a helytartótanács a vallási alapból biztosítja a pénzt parókia építésére, arra fognak törekedni, hogy mielőbb elkészüljön a plébános úr lakrésze.⁵⁷

Szeptember 4-én *Fodor József*, salánki lakos a beregszászi dékánhoz írt levelében, közölte, hogy az említett településen összesen 45 római katolikus lélek van, akik 15 forintot ajánlottak fel Sárosroszi parókia építésére, illetve egy *köböl*⁵⁸ gabonát.⁵⁹

1806. évből származó adatok információt nyújtanak a település és a hozzá tartozó filiák katolikus lélekszámáról,⁶⁰ azonban egy évvel későbbi, 1807. február 26-án kelt végleges költségvetésben nagy eltérésű adatok szerepelnek.⁶¹ Ezt az adatsort a következő táblázatba foglaltuk össze:

1. táblázat: A Sárosroszi és a hozzá tartozó filiák római katolikus lélekszámai 1806. és 1807. években⁶²

Település	Római katolikusok lélekszáma	
	1806	1807
Sárosroszi	185	150
Bene	7	149
Verbőcz	5	16
Feketepatak	1	20
Salánk	99	60

Az utóbb említett dokumentumban szó esik a Desseffy János uraság kúriája mellett épített fa kápolna állapotáról, mely a leírtak alapján nagyon „romos”, és eléggé kis területű, csak 40 személyt tudott befogadni. Ezért egy új kápolna építését tartották szükségesnek,⁶³ melyhez a Sárosroszi területéről 50 darab fa kivágása szükséges, a település kívüli területekről pedig 74 darab. A

⁵⁷ Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár. 1805/19. dobozba AdL 1805/21

⁵⁸ Köböl (lat. cubulus, ném. Kübel): folyadék és száraz anyag mérésére szolgáló hazai alkotású úr- és földmérték. A száraz anyagok mérésére szolgáló első okleveles említése 1138. Dongás faedényből alakult a honfoglalás előtt, utána országos gabonamérték lett, de Észak Nyugat-Magyarországon ritkábban használták. 5,0-209,0 kg, gyakrabban 93,12 kg búza. 123 alegységéből az erdélyi 1823-ig 65,44 kg, azután 67,91 kg, a kassai 1630-ig 58,24 kg, utána 1715-ig 69,84 kg, azután 93,12 kg búza.

⁵⁹ Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár. 1805/19. dobozban

⁶⁰ *Összeírás a szatmári r. kath. Püspöki szabad adományozása alatt álló Sáros-oroszi latin szertartásu kath plébánia jövedelmeinek és kiadásainak. Lelőhely: Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár. 13. melléklet. 53. doboz*

⁶¹ Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár. 1805/19. dobozban

⁶² *Összeírás a szatmári r. kath. Püspöki szabad adományozása alatt álló Sáros-oroszi latin szertartásu kath plébánia jövedelmeinek és kiadásainak. Lelőhely: Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár. 13. melléklet. 53. doboz*

⁶³ Az építkezés költsége 5238 forint.

közösség 10 darab igavonó állattal és 60 napnyi munkával járulnának hozzá az építkezéshez két éven keresztül, négy telepes pedig évente 12 napi kétkezi munkával.

1807. augusztus 27-én kelt levélből konstatálhatjuk, hogy a parókia építésének terveit *Paulicsek* András nevű ácsmester készítette el, amelyet a nemesek is megtekintettek és jóváhagytak.

„1810-ben a plébánia alapításakor a római katolikus lelkek száma az anyaegyházban 196, a fiókközösségekben 49 vala.” Előzőekben említett forrás alapján, mely szerint a plébánia alapítása 1810-ben történt, a levéltári források megcáfolják. A primer források az 1806. évet jelölik meg a plébánia keletkezésének.⁶⁴ Az 1904-ből származó emlékkönyv adatai szerint 1810-től 1902-ig 45 református lakos tért vissza a római katolikus hitre.⁶⁵ A település a felekezeti összetételt vizsgálva arra az eredményre jutunk, hogy a községben, az általunk vizsgált időszakban (1880–1941 között) a két felekezet – a református és a római katolikus – majdnem egyenlő arányban volt jelen, kis számú görögkatolikussal és izraelita hitűvel egyetemben, ám mindig enyhe református többséget mutattak ki az összeírások. A római és görög katolikus egyházközösség számszerű adatait az alábbi 2. táblázat szemlélteti.

2. táblázat: Sárosoroszi római- és görög katolikus egyházközösség lélekszáma 1880–1941 között⁶⁶

Év	Római katolikus	Görög katolikus
	vallásúak	
1880	170	84
1910	267	100
1921	278	46
1930	295	93
1941	358	103

1804. március 23-án II. Ferenc Habsburg császár és magyar apostoli király az egri püspök halála után, a püspöki székiüresedés idején, a hatalmas egri egyházmegyét három részre osztotta: Eger központtal létrejött az Egri Érsekség, Szatmárnémeti és Kassa központtal pedig két új egyházmegye. A Szatmári Egyházmegye öt vármegye területét ölelte fel, köztük Bereg vármegyét is. A császári alapítást VII. Pius pápa 1804. augusztus 9-én keltezett pápai bullájával szentesítette. A Beregi főesperességhez tartozott Sárosoroszi egyházközösség is.⁶⁷

A Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár gyűjteményeiben lévő 1816. évből származó püspöki látogató jegyzőkönyvben szó esik az etnikai összetételről, mely szerint a

⁶⁴ *Összeírás a szatmári r. kath. Püspöki szabad adományozása alatt álló Sáros-oroszi latin szertartású kath plébánia jövedelmeinek és kiadásainak. Lelőhely: Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár. 13. melléklet. 53. doboz*

⁶⁵ *Szatmári püspöki egyházmegye emlékkönyve fennállásának századik esztendejében. (Schematismus centenarius) 1804–1904. „Pázmány Sajtó”, Szatmár, 1904. 238. o.*

⁶⁶ *Kárpátalja településeinek vallási adatai (1880–1941). Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2000. 88. o.*

⁶⁷ *ILLYÉS Csaba: A Szatmári Egyházmegye Jubileumi Sematizmusa. Kiadja a Szatmári Római katolikus Püspökség, Szatmárnémeti, 2006. 34.o.*

„katolikusok szlávok, nyelvük magyar és szláv vegyesen, ugyanez a helyzet van Salánkon. Életvitelük és erkölcsük megfelelőek, úgy általában követik Isten parancsait.” Az említett időszakban a római katolikusok száma: Orosziban 114, Benében 21, Patakon 3, Salánkon 75, Verbőcön egy sem.⁶⁸

1831. évi forrásokban szintén információt szerezhettünk a felekezeti megoszlásról: a filiákat is beszámítva összesen: 310 római katolikus (ebből 240 fogható, 70 nem???), 536 görög katolikus, 3 evangélikus (Sárosorosziban élnek), 1854 református, 122 zsidó (9 vegyes házasság van (mind római katolikus – református)).⁶⁹ Számadatot kapunk a református felekezetű hívek lélekszámáról is.⁷⁰

1896-ból származó primer forrásokban azzal az információval találkozunk, hogy az adott területen 150 a plébániához tartozó hívek száma. Az ehhez tartozó fiókegyházak közösségének lélekszáma a következő: Benében 149, Feketepatakon 20, Salánkon 60, Verbőcön 16.⁷¹

2.2. Plébánosai

A Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL) beregszászi részlegén a római katolikus anyakönyvek 1870-től lelhetők csak fel,⁷² viszont az 1902. évi kézirat a Sárosoroszi római katolikus egyház anyakönyveit 1810-től kezdően említi⁷³ ns. Suvada Vincze lelkészkedése alatt. Ns. Suvada Vincze lelkészkedése után az alábbiak következtek: „*Vuncentius Suvada, Adalbertus Bodnár, Carolus Némethy, Josephus Miklósy, Georgius Gábor, Josephus Harkel, Adalbertus Bodnár, Gregorius Balázs, Dionysius Stokinger, Joannes Blechel, Paulus Szemák, Aloysius Strömpel, Josephus Sprek, Josephus Szabó, Josephus Torjay, Leopoldus Chrenko, Josephus Vanke, Carolus Runyay, Daniel Tótfalusi, Makutz, Martinus Hoffmann, Josephus Torjay, Michael Kőszegi.*”⁷⁴

⁶⁸ *Visitatio Canonica*, 1816. július 25. 29. o. *Lelőhely*: Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár.

⁶⁹ *Visitatio Canonica*, 1831. május 31. – június 1. *Lelőhely*: Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár.

⁷⁰ Sárosorosziban 210, Benében 216, Patakon 636, Verbőcön 370 fő, uo.

⁷¹ *Összeírás a szatmári r. kath. Püspöki szabad adományozása alatt álló Sáros-oroszi latin szertartású kath plébánia jövedelmeinek és kiadásainak.* *Lelőhely*: Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár. 13. melléklet. 53. doboz

⁷² MISZJUK Mihajlo – KUTASSY Iona: *A Kárpátaljai Területi Állami Levéltár Beregszászi osztályának magyar provinciájú fondjai és leírási egységei 1918/1919-ig és 1938–1944/1945 között.* Kárpát-medence levéltári forrásai I. Fond- és Államjegyzékek 2. Budapest, 2014; 279. o.

⁷³ Az említett információt megerősíti A *Szatmári püspöki egyházmegye emlékkönyve fennállásának századik esztendejében.* (*Schematismus centenarius*) 1804–1904. „Pázmány Sajtó”, Szatmár, 1904. 237. o.

⁷⁴ *A Sáros-Oroszi Róm. Kath. templom, parochia és iskola története.* Összeállítva 1902. év Május hó 15-én. Kéziratban

**3. táblázat: A Sárosoroszi római katolikus egyházközség lelkipásztorainak névsora
1811–1990 között**

Névsor	Év
<i>Swada Vince</i>	1811
<i>Németh Károly</i>	1816–1826
<i>Miklósi József</i>	1830–1837
<i>Szemák Pál</i>	1852–1853
<i>Gábor György; Szopkó János</i>	1853–1860 között
<i>Torjai József</i>	1860–1899
<i>Vankó József; Runyai Károly; Krenkó Lipót; Kőszegi Mihály⁷⁵</i>	1899–1903 között
<i>Szépi Béla⁷⁶</i>	1903–1905
<i>Felhő Gyula</i>	1906–1909
<i>Varga József⁷⁷</i>	1909–1918
<i>Pintér József⁷⁸</i>	1919–1922
<i>Szepsy Márton</i>	1923–1925
<i>Erni Ferenc⁷⁹ (†Sárosoroszi, 1962. január 16.)</i>	1925–1962
<i>Dr. Tóth József (Szerednyéről)</i>	1962–1967
<i>Galambos József (Benéből, †1985. Huszt)</i>	1967–1972
<i>Hasák Gyula (Nagyszőlősről)</i>	1972–1974
<i>Horváth Ágoston (ideiglenesen Ungvárról †1990. december)</i>	1974 ősz–tél
<i>Láncki István (Beregszászról)</i>	1974–1987
<i>Tóth József (Sárosoroszi születésű – Beregszászból)</i>	1987–1988
<i>Károlyi Lajos⁸⁰ (Mezőkaszonyból †2005. október)</i>	1988–1990

Az, 1831. május 31. – június 1-jén tett püspöki látogatói feljegyzésben az említett időszakban a parókust *Miklósy József*nek hívták, aki Erdélyből, Csíkból származott. A feljegyzésből megtudhatjuk, hogy a plébános a tanulmányait Erdélyben végezte el, magyarul beszélt és egy kicsit németül, illetve szlávul. 1830-ban költözött a Sárosorosziba, előtte kilenc évet Tiszaújlakon töltött. Káplánja, vagyis katolikus segédlelkésze, nem volt. A *Visitatio Canonica* feljegyzései szerint

⁷⁵ Uo. Kőszegi Mihály Győr, 1843. jan. 23. - 1870. nov. 16. Ferencendi szerzetes, 1886-ban házfőnök Nagyszőlősön. 1898-ban felvételt nyert az egyházmegye kötelékébe. Segédlelkész: 1898. Szerednye. Lelkész: 1899. Sárosoroszi, 1902. Fancsika. † 1912. ápr. 15. In: ILLYÉS 2006, 345. o.

⁷⁶ Huszt, 1871. febr. 27. - 1895. jún. 29. Segédlelkész: 1895. Fehérgyarmat, 1899. Felsővisó, 1900. Nagybánya, 1902. Munkács. Lelkész: 1902. Sárosoroszi, 1905. Láposbánya, 1918. Vitka. Kisegítőlelkész: 1924. Vállaj, 1927. Mérk, 1928. Nyírsaholy, 1929. Vállaj. Lelkész: 1929. Beregsurány (1933-ban püspöki tanácsos). 1935-ben saját kérésére nyugdíjazták. 1944. febr. 1-től Hevesaranyoson telepedik le. † Hevesaranyos, 1947. márc. 27. In: ILLYÉS, 2006, 388. o.

⁷⁷ Tiszaújlak, 1878. nov. 20. - 1901. jún. 29. Segédlelkész: 1901. Erdőd, 1905. Munkács, 1906. Nagybánya, 1907. Ungvár. Lelkész: 1909. Sárosoroszi. † Sárosoroszi, 1918. dec. 14. In: ILLYÉS 2006, 398. o.

⁷⁸ Lippa, 1885. szept. 21. - 1909. jún. 27. Segédlelkész: 1909. Erdőd, 1910. Felsőbánya, 1911. Nagybocksó, 1911. Máramarossziget. 1913-tól alapítványi pénztáros Szatmáron. Lelkész: 1918. Lippa, 1919. Sárosoroszi. 1922. szept. 15-én püspöke, dr. Boromisza Tibor – saját kérésére – megengedte neki, hogy átmenjen a veszprémi egyházmegyébe. 1922-ben önálló állami hitoktató Nagykanizsán. 1926-ban visszajött a szatmári egyházmegyébe és lelkész lett Zsuzsannamajorban, majd Csegöldön. 1937-ben püspöki tanácsos. 1959-ben nyugalomba vonul. † Nagyecséd, 1972. okt. 13. In: ILLYÉS 2006, 368. o.

⁷⁹ Erni Ferenc Nagymajtény, 1888. nov. 30. - 1913. júl. 2. Segédlelkész: 1913. Felsővisó, 1916. Bárdháza, 1917. Mezőpetri, 1918. Felsőkerepec, 1919. Munkács, 1924. Beregszász. Plébános: 1926. Sárosoroszi (1939-ben püspöki tanácsos kitérítést kap). † Sárosoroszi, 1962. febr. 17. In: ILLYÉS 2006, 310. o.

⁸⁰ Az információt település római katolikus templomában található lelkipásztorok névsorából tudhatjuk meg, amely a bejáratnál lévő falra van helyezve.

feladatát megfelelően látta el. Háznál nem keresztelt, csak a parókián, bábakeresztés sem történt, a jegyesoktatást rendben megtartotta, vegyes házasság esetén a királyi rendelet szerint járt el. Az anyakönyveket megfelelően vezette, az egyházmegyének a statisztikát elkészítette.⁸¹

Az 1904-ben megjelent *A Szatmári püspöki egyházmegye emlékkönyve fennállásának századik esztendejében (1804–1904)* emlékkönyv egy másik névsort közölt le a lelkészekről 1810-től kezdődően, amely csak részben egyezik a fentebb említettel: *Suvada Vincze, Némethy Károly, Miklósy József, Gábor György, Harkel József, Bodnár Béla, Balázs György, Stockinger Dénes, Blechel János, Szemák Pál, Torjay József, Chrenko Lipót, Rumyai Károly, Makutz Bálint, Hoffmann Márton, Torjay József, Kőszeghy Mihály, 1902-től pedig Szépi Béla.*⁸²

Töredékinformáció, hogy az 1875. évben Hoffmann Márton volt az egyházközösség vezetője.⁸³ *Varga József* 1878-ban Tiszaújlakon született. Középiskolai és teológiai tanulmányait Szatmáron végezte. 1901-ben szentelték pappá. Erdődön, Munkácson, Nagybánán és Ungváron volt segédlelkész, Sárosorosziban 1909. évtől lett lelkipásztor. 1918. december 14-én, életének negyvenedik, áldozópapságának tizenhetedik évében, rövid szenvedés után a pusztító járvány (spanyol-kór) áldozata lett.⁸⁴ 1909. évben az egyházközösség lelkésze *Glazarovits Bertalan* lett.⁸⁵

A Historia Domusban fellelhető információk szerint 1923. év januárjától Sepsy Márton volt a plébános Sárosorosziban. Sokat betegeskedett, ezért 1925. év karácsony másnapján az ungvári kórházba szállították. „*Ott adta vissza, lelkét Teremtőjének 1926. február 2-án. Holttestét szülővárosába, Tiszaújlakra szállították, ahol is február 5-én nagy részvét mellett igen sok paptársai kíséretében tették örök nyugalomra.*”⁸⁶ A gyászmisét és a temetési szertartást *Nagys. Buzinszkay Gyula* ugozsai főesperes úr celebrálta, a gyászbeszédet pedig *Erni Ferenc* beregszászi segédlelkész tartotta. A temetőbe *Ekkel Lajos* beregi főesperes, beregszászi plébános kísérte ki a segédlettel.⁸⁷ Sepsy Márton nagy odaadással kultiválta a zenét és az énekkart. „*Messzemenő földre hires énekkara volt*”, amely a temetésén is énekelt.

⁸¹ *Visitatio Canonica*, 1831. május 31. – június 1. *Lelőhely*: Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár.

⁸² *A Szatmári püspöki egyházmegye emlékkönyve fennállásának századik esztendejében. (Schematismus centenarius) 1804–1904.* „Pázmány Sajtó”, Szatmár, 1904. 237-238. o.

⁸³ Munkács, 1834. szept. 21. - 1859. aug. 6. Segédlelkész: 1859. Alsóhomoród, 1860. Munkács, 1861. Krasznabéltek, 1862. Fehérgyarmat. 1862-ben ideiglenes lelkész Dombón, 1863-ban kórházi lelkész és szegényintézeti lelkiatya Szatmáron, majd lelkész: Bárdháza, 1874. Laposbánya, 1875. Sárosoroszi, 1880. Márokpapi. 1889-ben nyugalomba vonul. † Munkács, 1904. okt. 9. In: ILLYÉS 2006, 329. o.

⁸⁴ „*Szatmári Hírlap*”, XXVII: évfolyam, 51. szám. Szatmár-Németi, 1918. december 19. 3. o. Elérhetősége:

[http://library.hungaricana.hu/hu/view/SzatmariHirlap_1918_2/?query=SZO%3D\(s%C3%A1rosoroszi\)&pg=80&layout=s](http://library.hungaricana.hu/hu/view/SzatmariHirlap_1918_2/?query=SZO%3D(s%C3%A1rosoroszi)&pg=80&layout=s) (utolsó letöltés: 2016. április 25.)

⁸⁵ Ungvár, 1878. júl. 22. - 1902. jún. 27. Segédlelkész: 1902. Nagyberezna, 1904. Tiba, 1905. Pálóc. Lelkész: 1908. Nagyberezna, 1909. Sárosoroszi. Segédlelkész: 1909. Nagybánán, 1910. Máramarosziget, 1911. Beregszász. Plébános: 1912. Aknasugatag, 1916. Vinna, 1932. Dobóruszka. 1940-ben nyugalomba vonul, és Ungváron telepedik le. In: ILLYÉS, 2006, 320. o.

⁸⁶ *Historia Domus Az orosz róm. kath. plébániáról 1926-tól. Parochus: Erni Francisens*

⁸⁷ *Historia Domus Az orosz róm. kath. plébániáról 1926-tól. Parochus: Erni Francisens*

Már a plébános betegsége végén, karácsony másnapjától Erni Ferenc adminisztrálta a plébániát Beregszászból. 1926. március 15-én ő nyerte el az üresedésben lévő plébániát, azzal a meghagyással az Egyházmegyei Hatóságtól, hogy júliusig, mint beregszászi segédlelkész onnan intézze a hivatali ügyeket, eleget téve a beregszászi segédlelkészi állásnak is. Így az új lelkész csak minden második vasárnap és az ünnepekre jött ki Sárosorosziba szentmisét tartani. Az új plébános 1926. július 20-án költözött a községbe. Az Anna-napi búcsún történt a beiktatása, amelyet Nagys. és Főtiszt. Ekkel Lajos beregi főesperes végzett. 1959 májusában Erni Ferenc megbetegedett: bélcsavarosodást kapott, kórházba került, ahol a kárpátaljai híres sebészorvosa, *Linner Bertalan* megoperálta. 1961. évben Erni Ferenc atya utoljára gazdag Lajost eskette meg. Az év végi hálaadáson azt prédikálta, hogy „*csak igyekezzenek a család gyermekeit a keresztény hitben megtartani, mert az iskolákban nincs rá mód a hittan tanítására.*” 1962. év február 18-án ismét beteg lett Ferenc atya. Újra meg kellett operálni a gyomrára, de nem hozott javulást. 1962. február 21-én hajnali négy órakor hunyt el. A temetése február 24-én volt a Sárosoroszi római katolikus templomból. Erni Ferenc atya nyughelye a település római katolikus temetőjében található (a srhely képét lásd a 20. számú mellékletben).

A plébános halála után dr. *Tóth József* szerednyei születésű plébános végezte az egyházi ügyeket, aki szibériai száműzetésből tért vissza, s 1962. május 3-tól 1967. május 19-ig volt „*a Sárosoroszi hívek gondozója*”. Agyvérzés következtében hunyt el. A hittan tanításának tilalma ellenére ő mégis tanította, azt felelve a hatóságoknak, hogy „*őtet a szülők kötelezik*”.

1967. június 23-án *Galambos József* plébános érkezett a faluba, aki 1972. július 14-ig volt az egyházközösség lelkipásztora. 1972. év augusztusába meghalt *Tőkés György* huszti esperes, mely következtében *Galambos József* atyát Husztra helyezték át. 1972. október 5-én *Hasák Gyula* atya vette át József atya helyét, aki 1974. október 27-ig volt a falu lelkipásztora, mert áthelyezték Nagyszőlősre. Helyébe *Láncki István* lelkiatya került, aki Beregszászból járt (1975. január 10.–1988. augusztus 10.). 1987 novemberében István atya megbetegedett, ezért Ungvárról *Horváth Ágoston* atya 1988. április 10-ig volt az egyházközösség lelki gondozója. Ezután visszatért *Láncki* atya húsvétra, de 1988 augusztusában felmondott. 1988 szeptemberétől 1990. május 1-jéig *Károlyi Lajos* atya végezte az egyházközösség teendőit.

Az 1990. évtől kezdve az egyházközösség lelkipásztorai ferences atyák voltak 2004-ig, akiket 2010-től napjainkig a világi misszió váltott fel, melyet a 4. táblázat foglal össze. 1990. május 1-től *Radics Mátyás Dávid* szerzetest érkezett Sárosorosziba. Minden második vasárnap, és minden héten kedd délután 4 órai kezdettel szentmisét tartott. A szentmise előtt hittant tartott a kisebb iskolásoknak, a szentmise után pedig a nagy gyerekeknek, aki bérnalkozás előtt álltak. 1991.

szeptember 15-én Dávid atya Esztergomba ment teológiát tanítani, s így Papp Tihamér atya lett az új plébános.⁸⁸

4. táblázat: A Sárosoroszi római katolikus egyházközség lelkipásztorainak névsora 1990-től napjainkig

Név	Év
P. Radics Dávid OFM	1990–1991
P. Papp Tihamér OFM	1991–1995
P. Németh Imre OFM	1995–1996
P. Papp Tihamér OFM	1996–2002
P. Weinrauch Márió OFM	2002–2004
P. Lengyel Donát OFM	2004–2010
Németh Sándor	2010–2014
Rácz István	2014 –

2.3. Az új templom építése, az épület fejújításai

A gótikus stílusú régebbi templomnak – amelyet most a reformátusok használnak – építési korát nem tudni, azonban azt tudjuk, hogy eredetileg római katolikus templomnak épült, s valószínűleg a reformáció évszázadába került a protestánsok használatába.⁸⁹

Az 1902. év május 15-én Kőszegi Mihály, helyi lelkész által összeállított kézirat – *A Sáros-Oroszi Róm. Kath. templom, parochia és iskola története* –, amelyben

részletesen le van írva a templom korabeli állapota is. A kéziratból megtudhatjuk, hogy a sárosoroszi római katolikus templom épülete a Cserneki és Tarkői Dezsöffy László birtokának udvarán épült meg. A templomot 1810.

évben építette Klobusinszky Péter szatmári püspök, mely aztán Szent Anna tiszteletére lett fölszentelve, s sárból és

fából építettek.⁹⁰ Ezt az információt egy korábbi levéltári forrás, az 1816. július 25-vel datált *Visitatio Canonica* is megerősíti, melyben további információként szolgál, hogy az épületnek nem volt tornya, „a harangláb alatt pedig egy kb. 25 fontos harang van, továbbá Kereszt nincs rajta. Sem fa, sem kerítés, sem más nem veszi körül, csak jó kis póréhagyma.”⁹¹ „A helybelibeli r. k. lelkészség 1810-ben alakított, melyhez nem kis áldozattal és tevékenységgel járultak cserneki

1. ábra: Sárosoroszi 1913-ból származó kataszteri térképrészlete, rajta a r. kat. templommal

⁸⁸ *Historia Domus Az oroszi róm. kath. plébániáról 1926-tól. Parochus: Erni Francisens*

⁸⁹ ZÁGONI Á. Károly: *A Nagytiszteletű Beregi egyházmegye emlékkönyve*. Nyíregyháza, 2005; 260.o.

⁹⁰ *A Sáros-Oroszi Róm. Kath. templom, parochia és iskola története. Összeállítva 1902. év május hó 15-én. Kéziratban*

⁹¹ *Visitatio Canonica*, 1816. július 25. *Lelőhely: Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár.*

*Dessewffy János és Markovics Ferenc. Az új templom 1839-ben emeltetett.*⁹² A Szatmári Egyházmegye Jubileumi Sematizmusában Hám János püspök 1829. évben új plébániát alapított, és 1839. évben új templomot épített.⁹³

Az 1902-ből származó kézirat leírása szerint 1832-ig „*az egész templom állapota siralmas*” volt. A templom egy oltárral rendelkezett, továbbá egy fából készült Tabernaculum, melyben az oltári Szentséget tartották. Sem örök lámpája, sem szentek ereklyéi és „*privilegiált oltára*”, sem szószéke, gyóntatószéke, kórusa és orgonája, sírboltja úgyszintén nem voltak. A templom nem rendelkezett sekrestyével, csak egy elkülönített helységgel, amelyet sekrestye gyanánt használtak. A kegytárgyai is nagyon szegényesek voltak: a keresztkutat egy rézedény pótolta, volt két szekrény, két zászló, egy kereszt és hét szentkép a falon (az egyik a Szent Anna oltárkép). Két haranggal rendelkezett, közülük egyik egy mázsás, a másik pedig „*80 fontos*” volt.⁹⁴

A „*Püspök Úr*” 1832-ben tett kánoni látogatása után határozatot hozott, hogy egy új templomot fog építtetni, majd ezt meg is valósította, és saját költségén egy tágas templomot emeltetett, amiről a következő feljegyzés tanúskodik *Miklós József* orosz lelkész jegyzeteiből: „*A telyes Szent Háromság Egy Örök Isten nevében a Krisztus Anyaszentgyházát bölcsen kormányzó XVI^{ik} Gergely Szentséges Római Pápa, kegyesen uralkodó Első Ferencz Magyarország felséges királya, Nagyságos s Feő Tisztelendő Hám János Szatmári Megyés Püspök Eő Méltósága, - Tekintetes Bölcsey Buday Károly, Cserneki Deseöffy László, Alsó Draskóczy Morvay Károly Földesurak és tisztelendő Miklós József helybeli lelkész idejében. Tisztelendő Gyöngyösy György Fancsikai lelkész felügyelése alatt, Vézinger János kőműves mester által tsakugyan fent tisztelt Nagyságos Megyei Püspök Ur EőMéltósága jótékony költségére felépítendő Róm. katholicum templomnak alapkövét letette Sáros-Orosziban Junius huszadikán Ezernyolczszázharmincadik esztendőben, – számmal 20. Juni 1833. Mihucz János Beregszászi Esperes és plébános.*”⁹⁵ A templom homlokzatára a következő felirat került: „*KegYes PüspökÜnk HáM János eőNagYsága Itt e szent ÉpÜletet TVLaJDon köLtségén épItette Igaz Ió szIVébŰL ugyano 1839*”.⁹⁶⁹⁷

A *Torjay József* feljegyzése szerint a templomról 1881. augusztus 5-ig semmilyen más adatot nem találunk, ám ekkor megtudjuk, hogy a templomtorony keresztje letört, melynek helyébe az egyházmegyei kormány költségén új kereszt került. A feljegyzések alapján a keresztfa készítése, bádoggal történő behúzása és helyreállítása összesen 13 forintba került. 1883-ban a templom, a sekrestye és a torony átfedődött, sőt a torony borítását be is festették. Ugyanekkor a belső rész is

⁹² LEHOCZKY III/2, 1881, 686. o.

⁹³ ILLYÉS 2006, 41. o.

⁹⁴ *A Sáros-Oroszi Róm. Kath. templom, parochia és iskola története. Összeállítva 1902. év május hó 15-én. Kéziratban*
⁹⁵ Uo.

⁹⁶ *A Sáros-Oroszi Róm. Kath. templom, parochia és iskola története. Összeállítva 1902. év május hó 15-én. Kéziratban*

⁹⁷ Erről az információról említést tesz *A Szatmári püspöki egyházmegye emlékkönyve fennállásának századik esztendejében. (Schematismus centenarius) 1804–1904. „Pázmány Sajtó”, Szatmár, 1904. 237. o.*

felújításra került. A torony ablakai zsaluval lettek ellátva. Az egész munkálatot az egyházmegyei pénztár fedezte, amely 788 forintba került. A munkálatok 1893. október 29-én kezdődtek és december 4-én fejeződtek be. Az átalakításokat *Csáky György* építőmester irányította, a felügyeletet *Forgács János* beregszászi plébános végezte. A kurátor ekkor *Bábel György* volt.⁹⁸

A templom boltívénél a falak megrepedeztek, ezért három vastag vaspánttal meg kellett erősíteni azokat (Mindez *Forgács János* főesperes és munkácsi plébános felügyelete alatt történt). *Torjay József* 1893. szeptember 27-i feljegyzésében a munkálatokat *Ivaroska Mihály* építész fejezte be.⁹⁹ Végül is az egyházközség által adományozott összegből, közös munkával a templomot felújították, a szentély egy részét kifestették. A kivitelezésben fontos szerepet játszott *Brekóczki István* egyházgondnok. November 17-én a sekrestyét és a sírhelyiséget is átfestették. 1894. augusztus 22-én a templom fedelét felújították *Varga Miklós* harangozó által.¹⁰⁰ Ugyanekkor a toronykereszt burkolatának megsérülését a már említett *Varga Miklós* fia, *Varga Gyula* 15 éves gyermek igazította ki (a torony tetejére egy szál kötélrel kúszott fel).

Az 1920. június 4-én megkötött trianoni békekötés következtében a Csehszlovák Köztársaság, Sárosoroszi a Beregszászi főesperesi kerülethez tartozott.¹⁰¹

2.4. A felekezeti népiskola

A település oktatásügyéről nincsenek összefüggő múltbeli információk. A legrégebbi *Zágoni Á. Károly* 1865–1866-ban készült *A Nagytiszteletű Beregi egyházmegye emlékkönyve*, amelyet aztán *Lehoczky Tivadar* teljes tartalmában átemelt a híressé vált *Beregvármegye monográfiája* című munkájába. Zágoninál 1797-et jelöli meg a református felekezeti iskola alapításának, vagyis ettől a dátumtól korábbi információk a település oktatás- és iskolaügyéről nincsenek. A levéltári kutatásunk során, több helyen is találkoztunk azzal a töredékinformációval, hogy a reformátussal párhuzamosan katolikus népiskola is működött, ám az állami levéltári források zöme mégis csak a református népiskola tevékenységéről maradtak fenn. Az 1816. július 25-i *Visitatio Canonica* is arról számol be, hogy a település nem rendelkezik iskolával, azonban a községben él egy tanító akit, *Cséplő Györgynek*¹⁰² hívtak, *Abaúj vármegyéből* származott, ekkor a 28. életében járt, házas ember, magyarul és szlávul egyaránt beszélt. Hat éve, azaz 1800. évtől dolgozott a szakmájában, korábban másutt nem szolgált. Magatartása megfelelő volt, a papot tisztelte, orgonálni nem tudott,

---

⁹⁸ *A Sáros-Oroszi Róm. Kath. templom, parochia és iskola története. Összeállítva 1902. év május hó 15-én.* Kéziratban

⁹⁹ Amelyért *Ivaroska Mihály* 300 forintot kapott

¹⁰⁰ Munkájáért 60 forintot kapott.

¹⁰¹ ILLYÉS 2006, 53. o.

¹⁰² Évente 50 forintot keres, temetésért 12 forintot kapott.

szorgalmas egyháztag volt, úgy tartották, nem hanyagolja a tudományt és az iskolát, saját patics falú házában lakott. Ő volt a kurátor és a harangozó is minden díjazás nélkül.¹⁰³

A római katolikus elemi népiskoláról nagyon hiányosan maradtak fenn iratok: 1911–1913, 1916–19, 1920–33, 1935–37, 1938–39, 1940–44 tanévekből.¹⁰⁴

A 1902. május 15-én született, *Kőszegi Mihály* helyi lelkész kéziratában azonban találhatunk néhány leírást a római katolikus iskoláról. A „*Cannonica Visitatio*” (kánoni látogatás) szerint a helyi kántortanító a hívek közül volt választva. „*A hitvallást nem tette le. 36 éves, beszél magyarul, tótul, ruthénul, és egy kevés németül. Eléggé képzett. Végzi a kántori teendőket és szertartásokat. A gyermekek tanításában szorgalmas.*” A tanítói lakásról megjegyzi, hogy „*a lehető legrosszabb állapotban van. Benne nem található semmi kényelem. A hívek építették és a hívek is tartják fenn. A kántortanító évi fizetése a Tajer féle alapítványból 50 frt., stolaris jövedelme (egyházi szolgáltatások elvégzéséből származó jövedelem) 7 v. 8 frt., illetve a gyerekek tanítása után kap egyenkint 1 frt. Ezen kívül minden gazdától jár egy véka élet. A kaszálóról két szekérenyi széna. Két köblös föld és a házhoz tartozó kert.*”¹⁰⁵ Az iskolát valószínűleg az 1810-ik évben létesítették. Korábbi adatot sem az iskoláról, sem pedig a tanítók névsoráról mindeközéig nem találtunk.

A régi, rossz állapotban lévő iskola épületet 1877-ben egy új váltotta fel, melynek adatait *Torjay József* plébános örökítette meg. *Pasquál Antal* beregi fő esperes és beregszászi plébános úr közbenjárásának köszönhetően. Az építkezést *Szemere György* helybeli római katolikus tanító vezette. 1885. évben az iskolát padokkal látták el, melyet „*adományozott segélyből*” valósítottak meg. 1894. évben az iskola épülete és a kántor tanítói lak is felújításra került: megújították az épületek fedelét, kijavították, kimeszelték a falakat.¹⁰⁶

Az „*Heti Szemle*” című politikai és társadalmi hetilapban 1909. július 28-án megjelent hír szerint a Sárosroszi római katolikus iskolaszék kántortanítójának *Takács Pál* tanítót, a helybeli tanítóképző növendékét választották meg. A választást a püspök úr *Ő Méltósága* megerősítette.¹⁰⁷ A beregi római katolikus esperesi tanítói kör tavaszi gyűlését 1910. évi április 7-én „*Ujtövissfalván*”, a kerületi papi gyűléssel egyidejűleg tartotta meg. Az értekezésen *Takács Pál* is felszólalását, melyet nagy tetszéssel fogadták a jelenlévők: „*Minő eredményei vannak a népiskolában az okos és minő eredményei vannak oktalan szemléltetésnek?*”¹⁰⁸ *Takács Pál*, sárosroszi római katolikus iskolai tanító 1910. május 17-én vezette oltárhoz *Gál-Homoky*

¹⁰³ *Visitatio Canonica*, 1816. július 25. *Lelőhely*: Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár.

¹⁰⁴ KTÁL, 411. Fond, 1. opisz

¹⁰⁵ *A Sáros-Oroszi róm. kath. templom, parochia és iskola története*. Összeállítva 1902. év május hó 15 én.

¹⁰⁶ Uo.

¹⁰⁷ „*Heti Szemle*”. XVIII. évfolyam, 31. szám. Szatmár, 1909. július 28. 3. o. Elérhetősége:

[http://library.hungaricana.hu/hu/view/HetiSzemle_1909/?query=SZO%3D\(s%C3%A1rosroszi\)&pg=248&layout=s](http://library.hungaricana.hu/hu/view/HetiSzemle_1909/?query=SZO%3D(s%C3%A1rosroszi)&pg=248&layout=s) (utolsó letöltés: 2016. április 25.)

¹⁰⁸ „*Heti Szemle*”. XIX. évfolyam, 15. szám. Szatmár, 1910. április 13. 5. o. Elérhetősége:

[http://library.hungaricana.hu/hu/view/HetiSzemle_1910/?query=SZO%3D\(s%C3%A1rosroszi\)&pg=165&layout=s](http://library.hungaricana.hu/hu/view/HetiSzemle_1910/?query=SZO%3D(s%C3%A1rosroszi)&pg=165&layout=s) (utolsó letöltés: 2016. április 25.)

Erzsébetet, aki „*Nagygejőcéről*” származott. Az esketési szertartást Varga József sárosoroszi plébános végezte.¹⁰⁹ Sajnos takács tanító úr nem sokáig maradt a településen, mert az 1912. június 5-én Szatmáron megjelent „*Heti Szemle*” hetilapban az egyházmegyei hatóság már egy másik tanítót nevezett meg *Bányay* István személyében, akit példás erkölcsi magaviselete és a tanítás terén kifejtett buzgalmaért 100 korona jutalomban részesítettek.¹¹⁰ A források alapján azonban utóbbi tanító sem sokáig maradt a faluban, mert *Varga* József, „*iskolaszéki elnök*” a szatmári egyházmegyében, a Bereg vármegyében levő Sárosoroszi római katolikus kántortanítói állásra 1913. február 20-i határidővel újra pályázatot hirdetett: a tanári állásra, melynek jövedelme készpénzben 191 korona 54 fillér lett volna. Pályázati kérvényeket *Szalay* Sándor, főesperes úrhoz kellett küldeni, Beregszászba.¹¹¹ 1913. március 5-én a „*Heti Szemle*”-ben megjelent hír szerint a Sárosoroszi római katolikus iskolaszék *Nazdraveczy* Jánost választotta meg kántortanítónak.¹¹² A megyéspüspök *Nazdraveczy* Jánost a tanítás terén kifejtett kiváló szorgalmas elismerésül magánpénztárából ötven korona jutalomban részesítette.¹¹³

A Sárosoroszi iskolaszék a lemondás folytán 1918. évben megüresedett kántortanítói állásra pályázatot hirdettek. Orgonálásban jártas tanítónők is pályázhattak. A szükséges okmányokat, kérvényeket 1918. december 8-ig Varga József lelkész, iskolaszéki elnök címére kellett eljuttatni.¹¹⁴ A település római katolikus elemi iskola tanítójává 1919. február 6-án végül *Háger* Sándort választották.¹¹⁵

Az iskolai naplóból ki lehetett szűrni az iskolaigazgatók és az osztálytanítók nevét 1911-től, amelyet az átláthatóság végett a 6. táblázatban foglaltunk össze.

---

¹⁰⁹ „*Heti Szemle*”. XIX. évfolyam, 21. szám. Szatmár, 1910. május 25. 4. o. Elérhetősége: [http://library.hungaricana.hu/hu/view/HetiSzemle_1910/?query=SZO%3D\(s%C3%A1rosoroszi\)&pg=162&layout=s](http://library.hungaricana.hu/hu/view/HetiSzemle_1910/?query=SZO%3D(s%C3%A1rosoroszi)&pg=162&layout=s) (utolsó letöltés: 2016. április 25.)

¹¹⁰ „*Heti Szemle*”. XXI. évfolyam, 23. szám. Szatmár, 1912. június 5. 7. o. Elérhetősége: [http://library.hungaricana.hu/hu/view/HetiSzemle_1912/?query=SZO%3D\(s%C3%A1rosoroszi\)&pg=238&layout=s](http://library.hungaricana.hu/hu/view/HetiSzemle_1912/?query=SZO%3D(s%C3%A1rosoroszi)&pg=238&layout=s) (utolsó letöltés: 2016. április 25.)

¹¹¹ „*Heti Szemle*”. XXII. évfolyam, 7. szám. Szatmár, 1913. február 12. 7. o. Elérhetősége: [http://library.hungaricana.hu/hu/view/HetiSzemle_1913/?query=SZO%3D\(s%C3%A1rosoroszi\)&pg=462&layout=s](http://library.hungaricana.hu/hu/view/HetiSzemle_1913/?query=SZO%3D(s%C3%A1rosoroszi)&pg=462&layout=s) (utolsó letöltés: 2016. április 25.)

¹¹² „*Heti Szemle*”. XXII. évfolyam, 10. szám. Szatmár, 1913. március 5. 7. o. Elérhetősége: [http://library.hungaricana.hu/hu/view/HetiSzemle_1913/?query=SZO%3D\(s%C3%A1rosoroszi\)&pg=88&layout=s](http://library.hungaricana.hu/hu/view/HetiSzemle_1913/?query=SZO%3D(s%C3%A1rosoroszi)&pg=88&layout=s) (utolsó letöltés: 2016. április 25.)

¹¹³ „*Heti Szemle*”. XXII. évfolyam, 49. szám. Szatmár, 1913. december 3. 7. o. Elérhetősége: [http://library.hungaricana.hu/hu/view/HetiSzemle_1913/?query=SZO%3D\(s%C3%A1rosoroszi\)&pg=88&layout=s](http://library.hungaricana.hu/hu/view/HetiSzemle_1913/?query=SZO%3D(s%C3%A1rosoroszi)&pg=88&layout=s) (utolsó letöltés: 2016. április 25.)

¹¹⁴ „*Szatmári Hírlap*”, XXVII. évfolyam, 48. szám, 1918. november 28., Szatmár-Németi 4. o. Elérhetősége: [http://library.hungaricana.hu/hu/view/SzatmariHirlap_1918_2/?query=SZO%3D\(s%C3%A1rosoroszi\)&pg=82&layout=s](http://library.hungaricana.hu/hu/view/SzatmariHirlap_1918_2/?query=SZO%3D(s%C3%A1rosoroszi)&pg=82&layout=s) (utolsó letöltés: 2016. április 25.)

¹¹⁵ „*Szatmári Hírlap*”. XXVIII. évfolyam, 6. szám, 1919. február 6., Szatmár-Németi, 4. o. Elérhetősége: [http://library.hungaricana.hu/hu/view/SzatmariHirlap_1919_1/?query=SZO%3D\(s%C3%A1rosoroszi\)&pg=18&layout=s](http://library.hungaricana.hu/hu/view/SzatmariHirlap_1919_1/?query=SZO%3D(s%C3%A1rosoroszi)&pg=18&layout=s) (utolsó letöltés: 2016. április 25.)

6. táblázat: A Sárosroszi római katolikus elemi népiskola tanítóinak névsora

Tanév	Iskolaigazgató	Osztálytanító	Gyermekek száma
1911–1912	Varga József	Nazdraweczky János ¹¹⁶	51
1918–1919	Huter József	Huter József, Háger József ¹¹⁷	50
1920–1921	Pinter József	Háger József ¹¹⁸	77
1926–1927	Erni Ferenc ¹¹⁹		57
1929–1930	Papp Ferenc	Papp Ferenc ¹²⁰	56
1931–1932	Papp Ferenc	Bakajsa József	64
1936–1937	Somlói Károly	Somlói Károly ¹²¹	49
1943–1944		Madura Erzsébet ¹²²	29

A Sárosroszi római katolikus elemi népiskolába római katolikusokon kívül görögkatolikusok és izraeliták is tanultak. Egy férfi tanerő volt nyilvántartva, aki pótlólagos térítést kapott a ruszin nyelvtudásáért, ekkor 51–55 év közötti korbú, magyar nemzetiségű, római katolikus vallású és nős volt.¹²³ Ekkor már itt is megkülönböztettek mindennapos- és ismétlőiskolát.¹²⁴ Az 1922–1923. tanévben a második osztályban volt a legnagyobb osztálylétszám, amely harminc fő volt.

Pataki Ilona helyi lakos elmondása szerint: „Mikor Dénes bácsi¹²⁵ meghalt, idekerültünk a katolikusba. Én oda már csak az utolsó osztályba jártam, és akkor már Somlói tanító úr fejezte be azt az osztályt nekünk, azután elkerült már az oroszok alatt Benébe. Ő már ott tanított. Már azut... hittant is csak negyedik osztályig tanultunk, Sütő¹²⁶ tiszteletes tanította a miénkbe, és Erni tisztelendő úr a katolikusba.”¹²⁷

Az iskola a jelenlegi Tanító utca 10. házszám alatt volt. „A katolikus iskola még hosszabb vót és még nagyobb vót”, mint a református iskola „Elől vót a tanítónak a lakása öt ablakkal... Földszintes vót, hosszú folyosója vót az elején, és ilyen rédelye vót fából, és nagyon szépen be volt festve színesre.”¹²⁸

2.5. A plébánosi lakás

A Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltárban található iratok alapján 1807. évben Klobunsky Péter püspök kérvényt írt az uralkodónak, I. Ferencnek (1792–1835), illetve a Helytartótanácsnak,

¹¹⁶ KTÁL, 411. fond, 1. opisz, 2. ügyirat, folio 2-41.

¹¹⁷ KTÁL, 411. Fond, 1. opisz, 8. ügyirat, folio 2-31.

¹¹⁸ KTÁL, 411. Fond, 1. opisz, 9. ügyirat, folio 1.

¹¹⁹ KTÁL, 411. Fond, 1. opisz, 22. ügyirat, folio 1-29.

¹²⁰ KTÁL, 411. Fond, 1. opisz, 26. ügyirat, folio 1-31.

¹²¹ KTÁL, 411. Fond, 1. opisz, 16. ügyirat, folio 1-26.

¹²² KTÁL, 411. Fond, 1. opisz, 40. ügyirat, folio 65-71.

¹²³ KTÁL, 28. Fond, 5. opisz, 476. ügyirat, folio 5.

¹²⁴ KTÁL, 411. Fond, 1. opisz, 5. ügyirat, folio 35-46.

¹²⁵ Bitai Dénes

¹²⁶ Sütő Kálmán tiszteletes

¹²⁷ Pataki Ilona elmondása szerint

¹²⁸ Pataki Ilona elmondása szerint.

amelyben bemutatta a Bereg vármegyében lévő Sárosroszi települést, amely a Tiszaújlak leányegyháza, a település helyzetét. A levél fő indítéka, hogy a parókia felépítéséhez kért támogatást, segélyt.¹²⁹ 1807. február 26-i levélben utalást találunk arra a töredékinformációra, hogy az említett évig nem volt parókia, továbbá, nagy szükség volt a létrehozására, illetve rendelkeznie kellett földbirtokkal is.¹³⁰ Ugyan ebben a levélben leltározták, hogy a község nem rendelkezett *domus cantoralis*¹³¹-szal, amit szintén fel kellett építeni a hívek gyülekezése számára.¹³²

A már említett iratban szó esik a plébános jövedelméről (*congrua*) is, melyek a következők: a falu hátárán kívül földbirtokkal rendelkezett, konkrétan 8 pozsonyi mérő¹³³ szántófölddel, amelyet kétnyomásos gazdálkodással műveltek meg, ehhez kaszáló is járt (4 szekérnyi területű). A katolikus közösség is hozzájárult ehhez a *congruához* mégpedig, vállalták a földek megművelését, biztosították a tüzelőfát, illetve évi 4 nap kétkezi munkával. A lelkész jövedelme összesen 400 forint. A kántortanító jövedelme pedig: 4 pozsonyi mérő szántóföld, amelyet a közösség művelt, 2 szekérnyi kaszáló és tűzifa, évi 2 nap kétkezi munka, és 50 forint.¹³⁴

1808. július 12-én Budán egy helytartótanácsi ügyszeret adtak ki *Mednyánszki János* és *Batthányi Imre* aláírásával, melyben az áll, hogy a vallásügyi alaphól az építkezésekre 5969 forintot biztosítottak, azzal a feltétellel, ha számadást készítenek. Az 1808. szeptember 7-én kelt levélében Kovács Floriánus, püspöki *episcopales*¹³⁵ Pozsonyból írja, hogy a sárosroszi plébánia építésére rendelkezésre áll az összeg, illetve *Klobunsky Péter* szatmári püspök 1810-ben tett látogatása során a következőket jegyezték fel: „*Van itt ugyan plébánia épület, de nem parochiának való, hanem inkább kántortanítói laknak. A hívek által hozzájárulván a költségekhez- lett építve. Sárból, köznylven Paticsból épült csak ideiglenes lakásul. Tényleg a legrosszabb állapotban van.*”¹³⁶ A lakás fenntartása valójában a hívek kötelessége volt. A lakásnak volt egy kis szobája és egy nagy tágas konyhája. Az épülethez az istálló is csatlakozott, amely nagyon rossz állapotban volt: „*...annak a teteje rossz; olyan mint a rosta, a falai düledező félben, a gerendát az eső mossa és rövid idő múlva használhatatlanná válik.*”¹³⁷ Asztal, székek, képek, almáriumok és ezekhez hasonlók, melyek a plébániához tartoztak volna, nem voltak, de rendelkezett szántófölddel, mely „*két fordulóban 8 köbös. A parochia mellett van kaszáló mely mintegy két szekér szénát terem.*”¹³⁸

¹²⁹ Mivel már rendeltek 6832 forinttal, azonban az építkezési költségek 7475 forint, ezért 643 forintot kértek.

¹³⁰ Erről a földbirtokról 86 fát lehet kitermelni.

¹³¹ Jelentése: tanító ház.

¹³² Vallási célú épületek költségei a következő: az egyházi célú 5102 forint, a parókiára 1929 forint. Összesen: 7031 forintra volt szükség.

¹³³ 1 pozsonyi mérő = 600 négyszögöl

¹³⁴ Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár 1807. 1805/19 doboz

¹³⁵ Jelentése: titkár.

¹³⁶ *A Sáros-Oroszi Róm. Kath. templom, parochia és iskola története. Összeállítva 1902. év május hó 15-én.* Kéziratban

¹³⁷ Uo.

¹³⁸ Uo.

Az épületben volt egy előszoba, tőle balra a lelkész szobája, mely elég tágas, ebből nyílt egy oldalszoba, mely hálósobául szolgált, de nagyon keskeny volt. Balra egy tágas szoba helyezkedett el a cselédség részére. Az előszobával szemben egy szűk konyha, amelyből nyílt egy keskeny kis kamra. Rendes kamarával, pincével és magtárral nem rendelkezett. Volt azonban egy gazdasági csűrje, melyet a kerti kaszálón *Chrenkó* Lipót helyi lelkész állított egykor. E csűrűt 1882-ben az egyházmegyei pénztár költségén kijavították, kapuval vették körül, befedték.¹³⁹ A plébániát az egyházmegye költségén 1886-ban befedték, illetve bezsindelyezték.¹⁴⁰ Az 1816. évi püspöki látogató jegyzőkönyvben a parókiáról a következő töredékinformáció található, „*parókiális ház nincsen, sem más épület. A kevéske föld, ami jár, műveletlen, azt sem tudják, mennyi lehetne a parókia jövedelme, mindenesetre semmit nem kapnak, stólat sem szednek a kevés szegény embertől.*”¹⁴¹

Miklós József lakása *paticsfalú*, minden kényelmet nélkülözött, egy helyiségből állt. Jövedelme igen csekély volt¹⁴², adományt a hívektől nem kapott.¹⁴³

Erni Ferenc 1925. évben elhagyatott (desolált) állapotban találta a plébánia és a tanítói lak területeit. A plébánia és a tanítói lak épületének fedője teljesen elhanyagolt volt: a szobákba befolyt az esővíz, melynek következtében a bútorok is kárt szenvedtek. A kerítések is rossz állapotban, elkorhadva voltak. Az egész egyház vagyona mindössze 282 korona volt, ezért „*nehéz volt a javítási és helyrehozási kérdéseket felvetni*”. Tehát a plébánosnak pénzről kellett gondoskodnia. Ezért a hitközösségre családonként adót rótt ki az egyháztanács közreműködésével, még pedig egy egész családra (ahol mindkét fél katolikus) 92 koronát, ahol csak az egyik fél, ott 46 koronát. A gyűjtés során a plébánia felújítására 5000 korona volt bevételezhető.

Az 1926. év októberében megkezdődött a tanítói- és a plébánosi lakás déli oldalának a befedése. A már elavult zsindelytető leverése után, a tetőfedési munkálatokat¹⁴⁴ *Keszner* Ignác újlaki deszkagyáros végezte. Miután „*egy szombati napon a lakás zsindely tetőtől megszabadult s vasárnap fedetlenül maradt, vasárnap délután egy óriási vihar kerekedett fel oly nagy zápor esővel kapcsolatban, hogy az összes szobákba a plafonokon keresztül pataként folyt le az esővíz, alig győzték a szobákat a víztől megtisztítani.*”¹⁴⁵ Az összes kézi és fuvar munkálatokat a hitközösség teljesítette a plébánossal az élen.

¹³⁹ A teljes munkálatok 120 forintba kerültek

¹⁴⁰ Az összes költség 254 forintba és 76 krajcárba került. In *A Sáros-Oroszi róm. kath. templom, parochia és iskola története*. Összeállítva 1902. év május hó 15. én.

¹⁴¹ *Visitatio Canonica*, 1816. július 25. 23. o. *Lelőhely*: Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár.

¹⁴² Évente négy köblös föld járt neki. 12-20 forint közötti stólapénzt kapott évente. A föld után 7-8-forint járt neki. Viszont kapott alapítványi pénzt Szatmárból, így évente összesen 350 forint volt a jövedelme.

¹⁴³ *Visitatio Canonica*, 1831. május 31. – június 1. *Lelőhely*: Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár.

¹⁴⁴ A palafedél m²-re 19 koronába került, s így a fedélzetek költsége 7150 korona volt.

¹⁴⁵ *Historia Domus Az orosz róm. plébániáról 1926-tól. Parochus: Erni Franciscus*

Mivel az 1928. évtől kezdve az 1943. évig az egyházközösségben történtek események nem voltak feljegyezve, így 1943. évtől visszaemlékezések alapján Gazdag Lajos jegyezte fel a történeteket, aki 1936. október 23-án született római katolikus család gyermekeként.

III. FEJEZET A RÓMAI KATOLIKUS KÖZÖSSÉG HITÉLET

3.1. A templom berendezései, kegytárgyai

Az előző fejezetben már tárgyalt, 1816-ból származó *Visitaio Canonica* említést tesz az administrátorról¹⁴⁶, *Némethi* Károlyról, aki az említett időszakban 25. életévében volt. Szabolcs vármegyében született, Bezdéd¹⁴⁷ nevezetű településen. A magyar nyelv ismeretén kívül közepes szinten beszélt egy szláv nyelvet, amelyről pontosan a látogatási jegyzőkönyv nem számol be. Az említett személy 1816. június 1. óta tartózkodott a parókián, előtte nyolc hónapig Szatmáron volt kooperátor, vagyis munkatárs. Püspöki kirendelésre érkezett a községbe, nem patrónus hozatta. Rendelkezett talárral, vagyis palásttal és megfelelő ruházattal, a feljegyzések szerint életvitele paphoz méltó volt. A parókián vele élt rokona, *Némethy* Anna özvegyasszony. Némethy Károly minden nap megtartotta a kegyes lelkigyakorlatokat. A kötelezettségeinek eleget tett: beteget, ha volt, szorgalmasan látogatott, délben és este megkondította a harangot, rendszeresen vezette a hat kötelező könyvet: lelkek összeírása, kereszteltek, házások, béráltak, halottak és áttértek anyakönyvét. Szekrény nem volt a tulajdonában, ahol ezeket elzárva tarthatta volna, de azért nagy odafigyeléssel vigyázott rájuk. Feladatköre közé tartozott még a püspöki körlevelek és a hivatalos jegyzőkönyvek átmásolása és megőrzése. Az 1816. évben körmenetet nem tartott. A szegényeket eltemette, az ünnepi miséket megtartotta. Hajnali és déleesti misét nem tartott, Úrnapján tíz óra körül mindig celebrálta a misét, harmadik vasárnapokon Salánkon is. A misét előre meghirdette, mindenkit intett annak látogatására. A misét kegyes légkörben tartotta, apostoli királyunkat mindig megemléltette. Minden Úrnapján kétszer tartott oktatást a szentségekről, az evangéliumot anyanyelven olvasta fel. A keresztvizet az oltáron tartotta, tiszta, ünnepi körülmények között. Télen háznál keresztelt. A kiömlő keresztvizet nem volt mibe felfognia, de keresztelő kendővel rendelkezett, a bába által végzett szükségkeresztés után a parókián megismételte a keresztelést.

A dokumentumból vázlatos képet kapunk a templom akkori berendezéséről, állapotáról: padlója nem volt burkolt, ablaka üveg nélküli. Oltárán kép volt, az oltár azonban eléggé rossz állapotban volt. Az egyháznak patrónusa nem volt, szabad. Az egyházközösség tárgyi felszereltsége szegényes: nem rendelkezett gyertyatartóval, szenteltvíztartóval, pulpitussal,¹⁴⁸ képekkel és festményekkel, háromágú húsvéti gyertyatartóval, azonban rendelkezésre állt egy énekeskönyv, szószék, egy szekrény a tárgyak számára, misekönyv, egy kehely rézből, egy lepel, három casula,¹⁴⁹

¹⁴⁶ A fogalom jelentése: ügyintéző (nem parochus).

¹⁴⁷ Tiszabездéd község Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, a Záhonyi járásban, 5 km-re a záhony-i magyar-ukrán határátlépőtől. A község nevezetes az ott talált honfoglalás kori tarsolylemez miatt. Neve személynévi, szláv eredetű. Talán már a 13. században állott (H VIII. 14.), Zsurkkal szomszédos településként.

¹⁴⁸ A fogalom jelentése: szónokei emelvény.

¹⁴⁹ A fogalom jelentése: miseruha.

közepes állapotú miseruhák (humeralia, alba, mappulae), továbbá az ostya nyújtásához szükséges eszközök, illetve két zászló. Az egyház kulcsa *Nemes Annánál* volt, Dezsőffy László özvegyénél.

A katolikus egyház temetője a településen kívül volt, adományföldön. A lakosság nem tudta betartani, hogy 48 órán belül eltemessék a holtakat. A temetőbe katolikusokon kívül csak görög rítusúak temetkeztek, eretnekek nem. Szentek relikviái nem voltak. A jövedelem ekkor még egyedül az alapítványtól származott, s 25 forintot tett ki. A filiák nem rendelkeztek jövedelemmel, kápolna Salánkon kívül sehol máshol nem volt, az is csak egy rom, a Károlyi család tulajdonában, a Boldogságos Szűznek felszentelve.¹⁵⁰

A Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltári kutatások során, az 1816. január 2. dátummal jelzett iratok között megtalálható a Sárosroszi eklézsiához tartozó dolgok összeírása, melyeket a következő táblázat foglal össze.

---

¹⁵⁰ *Visitatio Canonica*, 1816. július 25. *Lelőhely*: Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár.

7. táblázat: Sárosorosi ekléziához tartozó dolgok összeírása – 1816. január 2.¹⁵¹

Nº	Latin megnevezés	Magyar megnevezés	Mennyiség (db.)
1.	Monstrantia	szentségmutató, ostyatartó	1
2.	Ciborium ii n	kehely, serleg ostyaőrzésre szolgál	1
3.	Panificalia cuprea	ostyaosztó tányér rézből	2
4.	Candelabra cuprea	réz gyertyatartó	?
5.	Imago S. Annae ad arem maiorem	Szent Anna kép (ikon) a nagy oltárhoz	1
6.	Tabernaculum ex ligno	oltárszekrény fából	1
7.	Candelabra lignea	fa gyertyatartó	6
8.	Tabulae Canonum	énektábla, énekjelző tábla	3
9.	Calix	pohár	1
10.	Pulvinare ad missale:	párna a misekönyvöz	1
11.	Portatile	oltár (ideiglenes)	1
12.	Antependium arae	oltárelő, előfüggöny	1
13.	Thuribulum aerem cum cruce superposita	tömjénező rajtalevő kereszttel	1
14.	? Navicula ae f	tömjéntartó	?
15.	Missale	misekönyv	1
16.	Ritualae	misekönyv	1
17.	Liber Evang.	könyv, irat	1
18.	Liber Evang. ?		1
19.	Cancionale	históriás énekeskönyv	1
20.	Cucullae in colore:	csuklyás köntösök színesben	3
21.	Cucullae nigra	Kukulla feketében	1
22.	Albae	fehér miseing	3
23.	Purificatoria	törlőkendők (kehely kitörlésére)	4
24.	Superpelliceum	karing, miseing (az alaból alakult ki, annál rövidebb)	1
25.	<i>Olvashatatlan tétel</i>	<i>Olvashatatlan tétel</i>	?
26.	Instrumentum pro aqua benedicta	vízszentelő eszköz	1
27.	Vexilla	zászlók	2
28.	Velum pro capiando	vállra teríthető kendő, áldozótál betakarása fogókendő	1
29.	Manutergia	kéztörlő kendő	2
30.	Ad arem tinntinabula	csengők az oltárhoz	2
31.	Campana minor	kis harang	1
32.	<i>Olvashatatlan tétel</i>	<i>Olvashatatlan tétel</i>	?
33.	Indusium Baptisale?	keresztelő ing	1
34.	Cista pro coservando vestibus	ruhák megőrzésére szolgáló láda	1
35.	Scamna	szék	2

¹⁵¹ Sárosorosi ekléziához tartozó dolgok összeírása – 1816. január 2. Lelőhely: Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár. 31/1815 (1-112), 1816 (1-45) dobozban

Az 1831. május 31. – június 1. püspöki látogatói jegyzőkönyvből a következő információk kerültek napvilágra a templom berendezését, tárgyi eszközeit illetően: az épület kulcsának őrzése a parochus feladatkörei közé tartozott. Az egyházközség rendelkezett tabernákulummal,¹⁵² amely fából készült, sárga színre volt festve és meg voltak a megfelelő szentségek benne, ezelőtt mindig égett a lámpás, amelyet nem a hívek, hanem valamely jótevő adományozott. A tabernákulum kulcsa az oltáron volt elhelyezve. A szentséget hetenként megújították. Az Úr feltámadása és a *Theophori* ünnepén nyilvánosan körbehordozták a körmenetben, hogy a hívek „imádhassák”. A Sárosroszi római katolikus egyházban szent relikvia (ereklye) nem volt, búcsút sem tartottak. A szenteltvizet az ablak felett tartották és évente megújították. A keresztlővizet pedig egy rézedényben tartották. Sekrestyével nem rendelkezett, az istentiszteleten használt tárgyak (paramentumok) őrzésére három fiók állt rendelkezésre a pulpitusban. Szószék nem volt található a templomban. Két zászló volt fellelhető még, amelyekhez tartozott tartóeszköz a húsvéti hordozás végett, a hétköznapokon a falon függtek (a nagyobbik Szent Annát ábrázolta). Az egyházközségnek kórusa és orgonája nem volt, továbbá a már korábbi adatok megerősítésére szolgálnak, hogy a templom nem rendelkezett toronnyal, azonban a harangláb alatt két harang volt, egyik 100, a másik 80 fontos. Kriptával sem rendelkezett. A tárgyi eszközök listájához sorolták még:

- egy aranyozott, aranyfüsttel futtatott rész kelyhet aranyozott ezüst tállal, melynek súlya egy font,
- két ezüst monstrancia,
- két réz pacificalia,¹⁵³
- hat fa gyertyatartót,
- három szenteltvíztartót.¹⁵⁴

Meszlényi Gyula, szatmári megyés püspök 1897. március 1-én a Sárosroszi római katolikus templomnak egy „Szent Család” képet ajándékozott, mely a nagy oltárkép mellé lett felfüggesztve. A feljegyzésekből nem derült ki, hogy 1891-ben vagy 1897-ben ajándékozott a Püspök Úr a templomnak egy tabernákulumot (oltárszekrényt) ajándékozott, illetve két imádkozó angyalt. 1900. év májusában pedig Dr. Buza Sándor tiszaujlaki plébános úr a Sárosroszi templomnak egy gyöngycsillárt ajándékozott. Nagy Sándorné Bolyki Emma oltár-antependiumot (szövetdíszítményt) ajándékozott a nagy oltárra.

A Szent Anna oltárát egy régi, rozoga asztal képezte. Az egyházközség adományainak köszönhetően új kőoltárt készítettek, amely 1901. év májusára, épp bérmálás előtt lett kész.

---

¹⁵² A fogalom jelentése: a katolikus oltáron lévő díszes szekrény.

¹⁵³ A fogalom jelentése: szentségmutató, megszentelt edény, melyben az oltári szentséget főbb ünnepek és egyéb meghatározott napok alkalmával, nagyobb ostya alakjában a hívők számára nyilvános imádásra kiteszik, vagy körmenetben körülhordozzák.

¹⁵⁴ *Visitatio Canonica*, 1831. május 31. – június 1. *Lelőhely*: Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár.

Ugyanebben az évben készült el a templom bejáratánál a lourdi kápolna,¹⁵⁵ amelynek bejáratát vasrács zárta el. Ebben az évben három szobor is került a templomba: egy Szent Antal szobor, mely a templom hajójában jobbra volt felállítva, vele szemben a Szent József szobra, a lourdi kápolnában pedig a Szent Szűznek a szobra. A Szent Antal és a lourdi Szent Szűz szobrát özv. *Buday Sándorné* születtett *Ujhelyi* Vilma ajándékozta, a Szent József szobra pedig a hívek adakozása folytán szerezték be. 1902. év május 12-én a már említette özv. *Buday Sándorné* egy nagy oltárterítőt is ajándékozott a templomnak.¹⁵⁶

3.2. A közösséghez tartozó könyvek jegyzéke/leltára

Szintén a már fentebb említett dokumentumok között lelhető fel a könyvek katalógusa:

- Spicilegium concionaria 2 db.,
- Corona Stellarum 12 db.,
- duodecim 1 db.,
- Speculum Patenhorn 1 db.,
- de Passione 1 db.,
- Hortus getsemani 1 db.,
- Staura diclesia 1 db.,
- Sermones, Partis catehetica 1 db.,
- Exempla Biblia 1 db.,
- Filiatis Mariae 1 db.,
- Jermones Mariae 1 db.,
- Theologia Moralis 1 db.,
- Exempla Biblia 1 db.,
- De sacrificio missae 1 db.,
- Universalis Catechismus 1 db.,
- Bellum contra ? 1 db.,
- Tribunal conferensis 1 db.,
- Poesis 1 db.;

in octavo:

- Officia nova 1 db.,
- Verbóczi 1 db.,
- Critica iuris 1 db.,
- Georgii Buchan: Paraphrasis 1 db.,

---

¹⁵⁵ Amely 80 korona és 28 fillérbe került.

¹⁵⁶ *A Sáros-Oroszi Róm. Kath. templom, parochia és iskola története. Összeállítva 1902. év május hó 15-én. Kéziratban*

- Conciones Török 2 db.,
- Conciones Kosztolyany 2 db.,
- Catholica Hortatio 1 db.,
- Epistolae Behanguini 1 db.,
- Az ember boldogsága Endrődi (Endrődi János) 3 db.,
- Officia nova 1 db.,
- Conciones Török Dominicus 2 db.,
- Laudes Mariae 2 db.,
- Catechismus 1 db.,
- Viarium sacerdotis 1 db.,
- Cultus testorum ? 1 db.,
- Catechismus ?,
- Biblia sacra in folio atque Protocolla.¹⁵⁷

3.3. Az egyházközösség élete a szovjet időszakban

1942. évben az egyházközösség segédlelkésze volt *Fényi (Fischer) Ferenc*,¹⁵⁸ az 1943. évben pedig a Sárosoroszi római katolikus egyházközösség kisegítő lelkésze *Gábrriel János* volt.¹⁵⁹

1943. év tavaszi árvíz következtében a templom falai megrepedeztek a jobb- és a baloldalon. Az 1944. év nyarán a faluban állomásozó német hadseregből több katona is részt vett a templom felújításában. Ezeket a falakat a repedések mentén kivájták és vakolás után át volt festve.

„Az ősz rányköszöntésével a front közeledtével a nem vár felszabadulás bekövetkezett. Ez a felszabadulás nem felszabadulás volt, hanem megszabadulás. Megszabadítottak bennünket a szabadságunktól, a földünkötől, és azoktól a nagyon sok édesapáktól. 1944. november 3án elmentek három napi munkára és nagyon sokan nem jöttek vissza. 1945 év eltelt abban a hallgatásban, amelyet a magyarokra kényszerítettek. Nekünk magyaroknak hallgatni kellett, mert örülhettünk, hogy nem deportáltak bennünket az emberek után. Tudni illik, hogy Kárpátalját beakarták teljesen telepíteni oroszokkal, ami félig sikerült is. 1946 ban megkezdődött a rómaikatolikus papok

¹⁵⁷ *A Sáros-Oroszi Róm. Kath. templom, parochia és iskola története. Összeállítva 1902. év május hó 15-én.* Kéziratban
¹⁵⁸ Kaplony, 1912. okt. 1. - 1938. ápr. 16. Segédlelkész: 1938. Nagyvárad, 1938. Szinérváralja. Helyettes lelkész: 1939. Aknasugatag. Segédlelkész: 1940. Felsőbánya, 1941. Szinérváralja, 1942. Sárosoroszi, 1942. Vállaj, 1943. Máramarossziget. Plébános: 1945. Alsóhomoród, 1952. Szatmár Kis Szent Teréz plébánia, 1956. Alsóhomoród, 1957. Józsefháza. 1965-ben betegnyugdíjasként szülőfalujába, Kaplonyba költözik. † Kaplony, 1985. márc. 3. In: ILLYÉS 2006, 315. o.

¹⁵⁹ Mezőpetri, 1900. máj. 6. - 1922. szept. 10. A püspöki irodában kezdi munkáját. Segédlelkész: 1922. Nagymajtény, 1923. Szatmár, Túrterebes, 1923. Alsóhomoród, 1924. Felsőbánya. Lelkész: 1924. Rónaszék, 1931. Szamosdara, 1935. Csomaköz. Kisegítőlelkész: 1942. Sárosoroszi, 1943. Erdőd, 1943. Vállaj. Lelkész: 1943. Erdőd, 1945. Nagyszokond. Nagyszokond, 1957. okt. 9. (tem. Szatmárnémeti) In: ILLYÉS 2006, 319. o.

elhurcolása. A Sárosroszi római katolikus papot, Erni Ferencet nem vitték el, mert Sárosrosziban nem találtak embert arra, hogy ellene valljanak, vagyis hamisan esküdjének a bíróság előtt.”¹⁶⁰

Az 1947. február 10-én megkötött párizsi békeszerződés következtében a szatmári egyházmegye négy részre szakadt. A kárpátaljai részekre (amely nagy részben a Szovjetunióhoz lett csatolva) 40 plébánia került, s Sárosroszi is a Beregszászi esperesi kerülethez tartozott.¹⁶¹

A szovjet időszakban elvették az egyházi földeket, így megélhetés szempontjából a katolikus papnak a nép segítségét kellett támaszkodnia. 1949-ben Erni Ferenc felszólítást kapott a parókia kiürítéséről: „*Felszólítja a községi néptanács*¹⁶² *Erni Ferenc Oroszi lakost, hogy a lakást amelyben lakik a kommunális ügyosztály rendelete értelmében üritse ki 1949. VIII. 10-ig. A költözködéshez fogatot a kolhoztól igénybe vehet.*”

Így Erni Ferencnek a faluban kellett meghúzódnia. 1950. évben kezdte meg a lakáshoz gyűjteni az építkezési anyagot. 1951-ben felépült egy kis lakás, amely helyettesítette a parókiát. 1952-ben a kommunista vezetés felrótta a falu vezetőségének, hogy mind a katolikus, mind pedig a református templomba egyaránt járnak az emberek. Ezért a helybeli kolhozelnök, Német József be akarta záratni a két templomot. Az aratás idejére pedig raktárt akart belőle csinálni. De a lakosság ezt nem jó szemmel nézte és egy római katolikus ember rendre utasította a kommunista kolhozelnököt. „*Megverte, és azt mondta neki, hogy a temploméért háromszor verlek meg, mint Döbrögít a Ludas Matyi.*”¹⁶³

1953. karácsonyán gyűlt ki először villanyfény a templomban: Kovács Miklós és Tóth Mihály beregszászi villanyszerelőknek köszönhetően.

1956-ban felújították a templom külső részét: megerősítették a templom tornyát és a tetőt. A torony megerősítését a település mesterei végezték: Danku András és Hiába András¹⁶⁴ építőmesterek vezetésével. 1957-ben az egyházközség adózásából a templomban belső felújításokat végeztek, melyet a Tiszaújlakon lakó Szabó Sándor festő végezte el egyedül két és fél hónapig. Az 1958-ik évben különösebb változás nem volt az egyház életében.

A papokat folyamatos megfigyelés alatt tartották. Bármikor letartóztathatták volna őket. A hatóságok csak minimális cselekvési szabadságot hagytak az egyház számára. Szentmisén és temetésen kívül semmilyen más tevékenységet nem végezhettek, olyannyira, hogy még az anyakönyvek vezetését is betiltották. Különösen szigorúan vették a hitoktatásra vonatkozó tilalmat.

---

¹⁶⁰ *Historia Domus Az orosz római katolikus plébániáról 1926-tól. Parochus: Erni Francisens*

¹⁶¹ ILLYÉS 2006, 65. o.

¹⁶² Községi tanács elnöke: Héder Balázs bíró, községi titkár Komócsin Mihály

¹⁶³ *Historia Domus Az orosz római katolikus plébániáról 1926-tól. Parochus: Erni Francisens*

¹⁶⁴ Hiába András (1927–2008) Sárosroszi születésű építőmester

Ezért a hittanórákat a legnagyobb titokban tartották, mert komoly büntetés járt érte. Nem csak a foglalkozásokat, de minden, az egyház által folytatott, oktatási tevékenységet betiltottak.¹⁶⁵

A fent leírtakat megerősíti Tóth Angéla elmondása, mely szerint, „*mikor iskolában játunk, minden ünnepen fel kellett menni délelőtt az iskolába szerepelni, hogy ne tudjunk elmenni a templomba. Madura Erzsike néni, a kisasszony tanított bennünket a hittanra. Később pedig Krajnik Eliz néni készítette a gyerekeket az elsőáldozásra. Nagyon tiltották a templomba járást, aki elment templomba, az az iskolába kettést kapott, de mi mindég elmentünk a szentmisére, oszt onnan tanultunk. De vót, hogy a pap minden héten misézett, viszont később már csak havonta járt.*”¹⁶⁶

Tóth Emma elmondásában a fent említetteket szintén megerősítette, illetve elmondta, hogy a szentmise menete nem változott, ugyanúgy zajlott le, mint manapság, csak a szentmisét latin nyelven tartották. Elmondása alapján a húsvéti és karácsonyi ünnepek szertartásai sem tértek el a maihoz képest, viszont akkoriban „*húsvét nagyhetén mindég szünidő volt, szerdától megkezdődött délelőtt hat asszony énekelte a lamentációt, gyönyörű vót, fent a karban az orgona mellett énekelték az Úr Jézus kínszenvedését. Minden nap egy asszony énekelt.*”¹⁶⁷

Hiába András visszaemlékezéseiben a következőket mondta: „*A második világháború után, a kommunista rendszer elég nagy erővel hatott az egyházra: elvett vagyonukat beolvastották a közösbe, papjainkat elhurcolták táborokba, a templomokat raktáraknak vagy jobb esetben könyvtáraknak használták, tehát megtettek mindent, hogy az embereket megfélemlítsék és a nagy párt elvei alapján akarták őket felnevelni. Községünkben is lezajlott ez a folyamat, de mindvégig a kommunista rendszer alatt működött, fenn tudta magát tartani mind a két egyházközösség. Az emberek nem voltak hajlandók beállni a kommunista párt soraiban és azok, akik beálltak, azok nem is voltak igazi kommunisták, hanem csak a munkahelyi beosztásuk miatt kellett párttagnak lenniük. Megtartottunk minden egyházi ünnepet, és a két felekezet úgy egymást kiegészítve vállalták fel munkájukat a kolhoz területén. Például hogyha egy katolikus ünnep hétköznapra esett, akkor a reformátusok, akik nem ünnepelték ezt az egyházi ünnepet, akkor ők elmentek dolgozni, azért mert nem volt megengedett, hogy a termelés megálljon az üzemekben vagy a mezőkön, ha pedig a reformátusoknak volt ünnepnap, akkor a katolikusok teljesítettek szolgálatot. Igaz, hogy voltak olyan esetek is, hogy nagyobb mennyiségű széna betakarítást vasárnapra időzítettek, ekkor korábban kimentek dolgozni és mire kezdődött a szentmise vagy istentisztelet mindenki igyekezett jelen lenni rajta.*”¹⁶⁸ Elmondása szerint az iskolákban is ugyan ez volt a helyzet. Nagyobb ünnepnapokon mindig meg kellett jelenni a tanintézményben, ekkor mozi vetítésre került sor a klub

---

¹⁶⁵ A Kárpátaljai római katolikus egyház története. Elérhető: http://www.ferences.hu/document/rk_tortenet.pdf (ut. letöltés: 2017-03-22)

¹⁶⁶ Tóth Angéla, 1951. évi születésű Sárosoroszi római katolikus felekezetű lakosa

¹⁶⁷ Papp Emma, 1949. évi születésű Sárosoroszi római katolikus felekezetű lakosa

¹⁶⁸ Hiába András 1966. április 11-én született Sárosorosziiban, jelenleg mezőgazdasági vállalkozó, 2004–2010 között a Sárosoroszi római katolikus egyházközösség pénztárnoka volt, jelenleg pedig az egyháztanács tagja.

termében, vagy vetélkedőket szerveztek a tanulók számára, előadásokat hallgattak a kis Uljanov életéről vagy Lenin műveiből olvastak fel. „Az akkori iskolai vezetők is tudták, hogy mikor kezdődnek a szentmisek, volt rá eset, hogy ők is elnézőek voltak, hogyha a gyerekek elmentek a templomba. Az igaz, hogy mondták, hogy nem szabad a vallást gyakorolni, de azért tették, mert nekik is alkalmazkodniuk kellett a pártszervekhez, és besúgók pedig voltak akkor is.”¹⁶⁹ Ezt az esetet egy kis történettel illusztrálta, amely egy másik községben történt, ahol az iskolaigazgatónak volt két lány. A történet a húsvéti ünnepekhez kötődik. „Mind most is, úgy régen is a fiúk eljártak meglócsolni a lányokat húsvétkor. Kissé titokban is, meg nyíltan is ünnepeltek a gyerekek, de figyelmeztetve voltak, hogy olyan helyre ne menjenek, ahol valamilyen pártember lakik. Így az iskolaigazgató házáat is elkerülték a gyerekek. Lányai pedig az ablakból figyelték, hogy minden lányos házba bemennek, őket pedig senki meg nem locsolja. Nem tudták, hogy mi az oka, és nagyon el voltak keseredve, majd sírni kezdtek, hogy ők olyan csúnyák, hogy mindenki elkerüli őket. Apjuk úgy tudta megnyugtatni lányukat, hogy kiállt a kapuba és behívta a gyerekeket a lányukhoz, hogy had locsolják meg őket is. Volt olyan idős tanárom is, aki megharagudott a lányokra, ha nem hoztak neki hímestojást fel az iskolába.” Hiába András elmondása szerint nagyon rossz volt a papi ellátás, mivel nagyon sok papot elhurcoltak, illetve elhunytak. Egy-egy papnak nagyon nagy körzet jutott, így nem minden vasárnap volt a szentmise megtartva a településen, de ennek ellenére is az emberek elmentek imádkozni, „a főgondnok felolvasott a szentírásból, és szépen utána hazamentek. Együtt minden vasárnap ott voltak az emberek a templomba, akár volt pap, akár nem. És ez nagyon jó volt, hogy akkor is elmentek, mert bebizonyították, hogy az Isten házára mindenkinek szüksége van.”¹⁷⁰

A szovjetrendszer idején nagy ellenőrzéseken esett át az akkori egyház vezetősége, magas adókkal sújtották az egyházakat. Hiába András visszaemlékezéseiből megtudjuk, hogy ezt úgy védték ki, hogy kettős könyvelést vezettek, „azért, hogy ne adózzák le azt a kevés pénzt is, ami a hívek adományaiból keletkezett, azért, hogy a templomunkat fenn tudják tartani. Úgy a református, mint a katolikus gyerekeknek nem lehetett hittan órákat tartani, de attól függetlenül általában mindenki meg volt konfirmálva, lettek első áldozók, bér mátkoztak. Ezeket azoknak az idős néniknek lehet köszönni, akik felelősséget éreztek az egyház iránt és így ők gyűjtötték össze a gyerekeket és készítették fel ezek szentségek felvételére.”¹⁷¹

1974. július 15-én volt az első bér málás, amely Moszkvából lett engedélyezve. A második bér málásra pedig 1982-ben Szent Anna napján került sor. 1975-től az egyházközösség gyűjtteni kezdett a templom külső renoválására, melyre 1984-ben sor is került.¹⁷²

---

¹⁶⁹ Hiába András közlése alapján.

¹⁷⁰ Uo.

¹⁷¹ Hiába András közlése alapján.

¹⁷² Az anyagfelhasználáson kívül a munka díja 17000 rubel volt.

„A 80-as évek végére, rendszerváltás után már bővültek a lelkészek száma, a római katolikus egyház papi ellátása pedig azzal javult, hogy 1989-ben Magyarországról visszatértek Nagyszőlősrre a ferences szerzetesek és községünket is ők látták el szolgálatukkal. Ettől kezdve mind a két egyháznál megkezdődtek a javítások a templomon és környezetük körül, ezzel érezni lehetett, hogy megszűnt a kommunista hatalom.”¹⁷³

Az 1990. évben lett a Sárosoroszi római katolikus templom kertben felállítva az emlékmű a *Honvédő háború és a sztálini légerekbe elhurcolt apák és fiúk emlékére* feliratú obeliszk. A felszentelést Tihamér atya és Dávid atya végezte.

1991. április 17-én Tóth Károly, az egyház pénztárnoka lemondott és Gazdag Lajos vette át a helyét. Április 28-án az egyháztanács tagok Szolyvára utaztak Heveli Antal atyához, aki jó festő mestereket tudott ajánlani: Barta László, Popovics Georgij, Metricskó Borisz. A festés megkezdése előtt lemondott a kurátor, Bábel Károly. Még ez évben kicserélték a templom villanyvezetékét, melyet Bilkei Elek és Mihók István végeztek el. A festés előtt hét nagy ablak és két kis ablak lett kicserélve, melynek a költsége 1500 rubelbe került. A festés június 16-án vette kezdetét és július 19-ig tartott.¹⁷⁴ Az oltárt is megújították, oltárt készítettek mahagóni fából. Az asztalos munkát Gazdag István-Géza végezte. A templom festés utáni felszentelése október 13-án volt, amelyet Papp Tihamér és Radics Dávid celebráltak.

---

¹⁷³ Hiába András közlése alapján

¹⁷⁴ A festők munka díja 19 800 rubelbe került.

ÖSSZEFOGLALÓ

A kutatás eredeti célkitűzése volt, hogy a feltárt adatok, információk alapján, a lehető legteljesebben vázoljuk a település római katolikus felekezetének történetét (plébánosainak névsorát, a hívek lélekszámát és annak változásait, a felekezeti átalakulásokat a reformáció idején, a templom nélküli időszakot, az új templom építésének menetét, a felekezeti népiskolák történetét és tanítóit, bemutassuk a templom épületének szerkezetét, annak berendezését, illetve a liturgikus kellékeket).

Az elért eredmények: a kutatás során többé-kevésbé sikerült vázolni a település római katolikus felekezetének történetéről, viszont továbbra sem találtunk adatokat a római katolikus hitközösség első említéséről, alakulásáról, illetve hiányos adatok maradtak fenn a plébánosok/lelkészek tevékenységéről a településen. A római katolikus vallásfelekezetnek a feltárása során kevés információt találtunk a népművészeti értékekkel kapcsolatban (liturgikus edényekről, kelyhekről). Töredékinformációk maradtak fenn az utókor számára a templom nélküli időszakról, mely következtében nem sikerült ismertetni az egyházközösség életét a reformáció (1517) és az új templom építésének (1839) időszakai között.

A Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltárban végzett kutatásomat megnehezítette, hogy a levéltár nem rendelkezik fondjegyzéssel, ami elősegítette volna a feltárás gyorsabb folyamatát, továbbá, hogy a kutatott település adatai nincsenek meg egységesen, mivel az iratanyagok évenként vannak rendszerezve külön dobozokban. A munka elkészítése folyamán ugyancsak negatívumként hatott a források szétszórtsága mellett azok nagymértékű hiánya.

Az Oroszi Elemi Népiskola iratait tartalmazó fondban az 1905–1945 közötti időszakot dolgoztuk fel. Ami a forrásfeltárás végére kiderült, hogy az osztálykönyvek hiányosak, nincs meg minden tanév a fondban. A kutatás végén azt is konstatálhatjuk, hogy az osztálykönyvekből nem minden esetben derült ki, hogy milyen felekezetű iskoláról volt szó. A római katolikus elemi népiskola naplójából 27 darab volt megtalálható.

Pont a fent említett problémák miatt a kutatást nem lehet lezárt folyamatnak tekinteni, mivel szükséges, amennyiben lehetséges a település két felekezetének egyházközösségi múltjáról a további információ- és adatgyűjtés, hogy egy teljesebb képet rajzolhassunk meg.

Összegzésképp elmondhatjuk, hogy elengedhetetlen a múlt korhű források alapján történő feltárása, hogy a jelenlegi közösségek tudják, ismerjék és büszkék legyenek elődjeikre. Minden nagyobb közösség a családok kisebb közösségére épül, utóbbi pedig a kárpátaljai magyar településeken még mindig szervesen illeszkedik valamelyik történeti egyházba. Ezért elengedhetetlen Sároszoroszi község felekezetei történetének lehető legteljesebb feltárása. Mindez

hozzájárulhat a magyar nemzetiségű kisközösségek identitásának erősítéséhez, önazonosságának megtartásához, illetve ezen keresztül az egyének személyes karakterének erősödéséhez.

Szeretném megköszönni mindazoknak a személyeknek a segítségét, akik hozzájárultak a szakdolgozat elkészítéséhez köztük a főtisztelendő plébános atyának, Rácz Istvánnak, aki számos információval és támogatással gazdagította a munkát, továbbá Váradi Lajos úrnak, a Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár levéltárosának, aki lehetővé tette számomra az említett intézményben végzendő feltárást és Szabadi István úrnak, a Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltár igazgatójának, aki segítséget nyújtott a feltárt latin nyelvű primer források értelmezésében, illetve mindazoknak az adatközlőknek (Pataki Iлона, Tóth Angéla, Papp Emma, Hiába András), akik szintén nagy mennyiségű adattal szolgáltak számomra.

РЕЗЮМЕ

Головна мета дослідження – на основі знайдених нами даних та інформацій описати релігійну конфесію римо-католицької громади, їхню історію, список священників, зміну кількості віруючих, конфесійні зміни під час реформації, безцерковний період, етапи будівництва нової церкви, історію конфесійних шкіл та їх вчителів, представлення структури церкви, його інтер'єр та літургичне оснащення.

Отримані результати: під час дослідження нам вдалося описати історію римо-католицької конфесії поселення, але нам не вдалося знайти в поселенні дані про першу згадку та формування римо-католицької громади, а також ми знайшли неповні інформації про діяльність священників у поселенні. Під час дослідження римо-католицької громади ми не знайшли інформацію щодо народно-мистецьких цінностей. Лише часткова інформація залишилася про безцерковний період, у результаті чого нам не вдалося охарактеризувати період від початку реформації (1517) до будівництва нової церкви (1839).

У єпископстві Сату Маре та колегіальному архіві зіткнулася з проблемою, що привело до затруднення дослідження: в архіві немає фондів, що не дало знайти дані про тему. Також одним з недоліків можна вважати те, що матеріал дуже розсіяний та недосконалий.

З фонду, який вмістить у собі документи про Оросіївську початкову народну школу, ми опрацювали період 1905-1945 роки. В кінці аналізу виявилось, що дані про класні журнали є неповними, деякі навчальні роки у фонді відсутні. У кінці дослідження можемо стверджувати, що на основі класних журналів не в усіх випадках можна виявити, якою конфесійною школою вона являлася. Ми знайшли класних журналів римо-католицької початкової народної школи в кількості 27 штук.

Із-за вищеназаних проблем процес дослідження не можна вважати виконаним, тому що для отримання додаткової інформації для створення чіткого зображення про історію та цінності релігійних конфесій населення потрібна подальша робота.

У висновку можемо сказати, що необхідно досліджувати історію минулих періодів, для того, щоб нинішні громади знали та гордилися їхнім минулим. Кожна велика громада базуються на сім'ях, а угорськомовні сім'ї Закарпаття до сьогоднішнього часу мають тісний зв'язок з релігійними громадами. Із-за цього нам важливо чим детальніше розкрити історію релігійних конфесій с. Оросієво. Це все може сприяти, як зміцненню почуття ідентичності маленьких угорських сіл, так і зміцненню самих особистостей.

Також хочу подякувати тим особам, які допомагали мені в дослідженні теми дипломної роботи: священник Рац Іштван, хто надав багато інформації та допомогу в

збагаченні роботи, пану Вароді Лайошу співробітнику єпископського та колегіального архіву в місті Сату Маре (Румунія), хто надав можливість в дослідженні, пану Сабаді Іштвану керівнику Затисівської Реформаторської Єпархії, який надав допомогу в перекладі первинних латиномовних джерел, а також особам, які були інформаторами (Потокі Ілона, Товт Ангела, Попп Емма, Гіябо Андрій) та надали багато цікавої інформації до темі даної дипломної роботи.

Felhasznált irodalom jegyzéke

I. PUBLIKÁLATLAN FORRÁSOK

1. *A Sáros-Oroszi Róm. Kath. templom, parochia és iskola története.* Összeállítva 1902. év Május hó 15-én. Kéziratban
2. *Barkóczy Ferenc, egri püspök egyházlátogatása 1746-ban.* 1746, Bereg. *Lelőhely:* Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár.
3. *Historia Domus Az orosz róm. kath. plébániáról 1926-tól. Parochus: Erni Francisens*
4. Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL) 10. Fond (*Bereg vármegye főispánjainak iratai*), 3. opisz, 1032. ügyirat
5. KTÁL 28. Fond (*Beszámoló Pidkarpatszka Rusz oktatásügyéről, Ungvár*), 5. opisz, 476. ügyirat
6. KTÁL 411. Fond (*A Sárosoroszi elemi népiskola iratai*), 1. opisz, 1-47 ügyiratok
7. *Összeírás a szatmári r. kath. Püspöki szabad adományozása alatt álló Sáros-oroszi latin szertartásu kath plébánia jövedelmeinek és kiadásainak.* *Lelőhely:* Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár. című dokumentumból. 13. melléklet. 53. doboz.
8. Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár, 1805/19. doboz.
9. Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár, 31/1815 (1-112), 1816 (1-45) doboz.
10. *Visitatio Canonica*, 1778. *Lelőhely:* Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár.
11. *Visitatio Canonica*, 1816. július 25. *Lelőhely:* Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár.
12. *Visitatio Canonica*, 1831. május 31. – június 1. *Lelőhely:* Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár.

II. PUBLIKÁLT FORRÁSOK

13. BALOGH Margit, GERGELY Jenő: *Állam, egyházak, vallásgyakorlás Magyarországon, 1790–2005. (Dokumentumok). I. kötet 1790-1944. II. kötet 1944-2005.* Budapest, História-MTA Történettudományi Intézete, 2005.
14. *Kárpátalja településeinek vallási adatai (1880–1941).* Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2000.
15. MISZJUK Mihajlo – KUTASSY Ilona: *A Kárpátaljai Területi Állami Levéltár Beregszászi osztályának magyar provinciájú fondjai és leírási egységei 1918/1919-ig és 1938-1944/1945 között.* Kárpát-medence levéltári forrásai I. Fond- és Államjegyzékek 2. Budapest, 2014.

16. *Szatmári püspöki egyházmegye emlékkönyve fennállásának századik esztendejében. (Schematismus centenarius) 1804–1904.* „Pázmány Sajtó”, Szatmár, 1904.

17. ZÁGONI Á. Károly: *A Nagytiszteletű Beregi egyházmegye emlékkönyve.* Nyíregyháza, 2005.

III.SZAKMUNKÁK, MONOGRÁFIÁK

18. ADRIÁNYI Gábor: *Az egyháztörténet kézikönyve.* Szent István Társulat, Budapest, 2001.

19. GÁRDONYI Máté: *Bevezetés a Katolikus Egyház történetébe.* Jel Kiadó, Budapest, 2006.

20. HARZA Lajos, Dr.: *Katolikus Egyháztörténelem kor- és életrajzokban.* Szent István-Társulat, Budapest, 1940.

21. HUBERT Jedin: *A zsinatok története.* Ecclesia (Budapest), 1998.

22. KLESTENITZ Tibor: *A katolikus sajtómozgalom Magyarországon 1896–1932.* Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2013.

23. LEHOCZKY Tivadar: *Beregvármegye monograpfiája II-III. kötet.* Ungvár, 1881.

24. LÖWITH, Karl: *Világtörténelem és üdvtörténet. A történelemfilozófia teológiai gyökerei.* Atlantisz, Budapest, 1996.

25. SZÁNTÓ Konrád, DR. O.F.M.: *A katolikus egyház története I. kötet.* Ecclesia, Budapest, 1983.

26. VANYÓ Tihamér, Dr.: *A plébániatörténetírás módszertana.* Pannonhalma, 1941. A kiadásért felelős Stepaneum nyomda Budapest.

IV.ELEKTRONIKUS ADATBÁZISOKBÓL FELHASZNÁLT IRODALOM

27. „*Heti Szemle*” XVIII. évfolyam.

Elérhető: https://library.hungaricana.hu/hu/view/HetiSzemle_1909/?pg=0&layout=s (ut. letöltés:2016-04-25)

28. „*Heti Szemle*” XIX. évfolyam

Elérhető: https://library.hungaricana.hu/hu/view/HetiSzemle_1910/?pg=0&layout=s (ut. letöltés:2016-04-25)

29. „*Heti Szemle*” XXI. évfolyam

Elérhető: https://library.hungaricana.hu/hu/view/HetiSzemle_1912/?pg=0&layout=s (ut. letöltés:2016-04-25)

30. „*Heti Szemle*” XXII. évfolyam
Elérhető: https://library.hungaricana.hu/hu/view/HetiSzemle_1913/?pg=0&layout=s (ut. letöltés:2016-04-25)
31. „*Szatmári Hírlap*” XXVII. évfolyam.
Elérhető: https://library.hungaricana.hu/hu/view/SzatmariHirlap_1918_2/?pg=0&layout=s (ut. letöltés:2016-04-25)
32. „*Szatmári Hírlap*” XXVIII. évfolyam
Elérhető:https://library.hungaricana.hu/hu/view/SzatmariHirlap_1919_1/?pg=0&layout=s (ut. letöltés:2016-04-25)
33. *1941. évi népszámlálás demográfia adatok községenként. /Országhatáron kívüli terület/ Kézirat.* KSH, Budapest, 1990. Elérhetőség:
http://library.hungaricana.hu/hu/view/NEDA_1941_demogr_adatok_kozsegek_ohkivul/?query=SZO%3D%28s%C3%A1rosroszi%29&pg=2&layout=s (ut. letöltés:2016-04-09)
34. ILYÉS Csaba: *A Szatmári Egyházmegye Jubileumi Sematizmusa.* Kiadja a Szatmári Római Katolikus Püspökség, Szatmárnémeti, 2006.
<http://www.bibliothecalorenziana.ro/regihonlap/konyvtar/images/konyvek/sematizmus2006.pdf> (ut. letöltés: 2016-04-29)
35. CSIBI Norbert: *Az országos katolikus nagygyűlések társadalomszervező és közművelődési tevékenysége Magyarországon az első világháború előtt.* Doktori (PhD) értekezés. Pécs, 2015. Elérhetőség:
<http://www.idi.btk.pte.hu/dokumentumok/disszertaciok/csibinorbertphd.pdf> (ut. letöltés: 2016-11-15)
36. *Az egyháztörténet írásáról: szerkesztőségi cikk.* Egyháztörténeti szemle 2000. (1. évf.) 1. sz. 7-9.
Elérhető: <http://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/SZERKESZ.HTM> (ut. letöltés: 2017-02-22)
37. JAKAB Attila: *Az egyháztörténet a teológia és a történetírás metszéspontjában.* *Korunk* 2006. (17. évf.) 12. sz. 23-28.
Elérhető: <http://korunk.org/?q=node/8384> (ut. letöltés: 2017-03-9)
38. BALOGH Margit: *Az egyháztörténet-írás főbb forrásai.* 2007. augusztus 16.
Elérhető: http://mult-kor.hu/20070816_az_egyhaztortenetiras_fobb_forrasai?pIdx=1 (ut. letöltés: 2016-10-15)
39. *A Kárpátaljai római katolikus egyház története.*
Elérhető: http://www.ferences.hu/document/rk_tortenet.pdf (ut. letöltés: 2017-03-22)

V. ORÁL HISTORY/ADATKÖZLŐK

40. Hiába András 1966. április 11-én született Sárosorosziban, jelenleg mezőgazdasági vállalkozó, 2004–2010 között a Sárosoroszi római katolikus egyházközösség pénztárnoka volt, jelenleg pedig az egyháztanács tagja.

41. Papp Emma, 1949. évi születésű sárosoroszi római katolikus felekezetű lakosa

42. Pataki Ilona (1935-) sárosoroszi lakos, jelenleg nyugállományt tölt be.

43. Tóth Angéla, 1951. évi születésű Sárosoroszi római katolikus felekezetű lakosa

MELLÉKLET

1. kép: A jelenlegi Sárosroszi római katolikus templom (Forrás: szerző saját felvétele)

2. kép: *A római katolikus templom belső tere* (Forrás: a szerző saját felvétele)

3. kép: *A római katolikus templom orgonája, melyet Agnester József és fia pécsi orgonaépítők készítettek 1907-ben* (Forrás: a szerző saját felvétele)

4. kép: *Szent Anna kép a római katolikus templomba* (Forrás: a szerző saját felvétele)

5. kép: *Szent Család kép a római katolikus templomba* (Forrás: a szerző saját felvétele)

10. kép: Miklósy József plébános aláírás és a Sárosoroszi római katolikus egyházközösség pecsétje
(A dokumentum a Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár tulajdona)

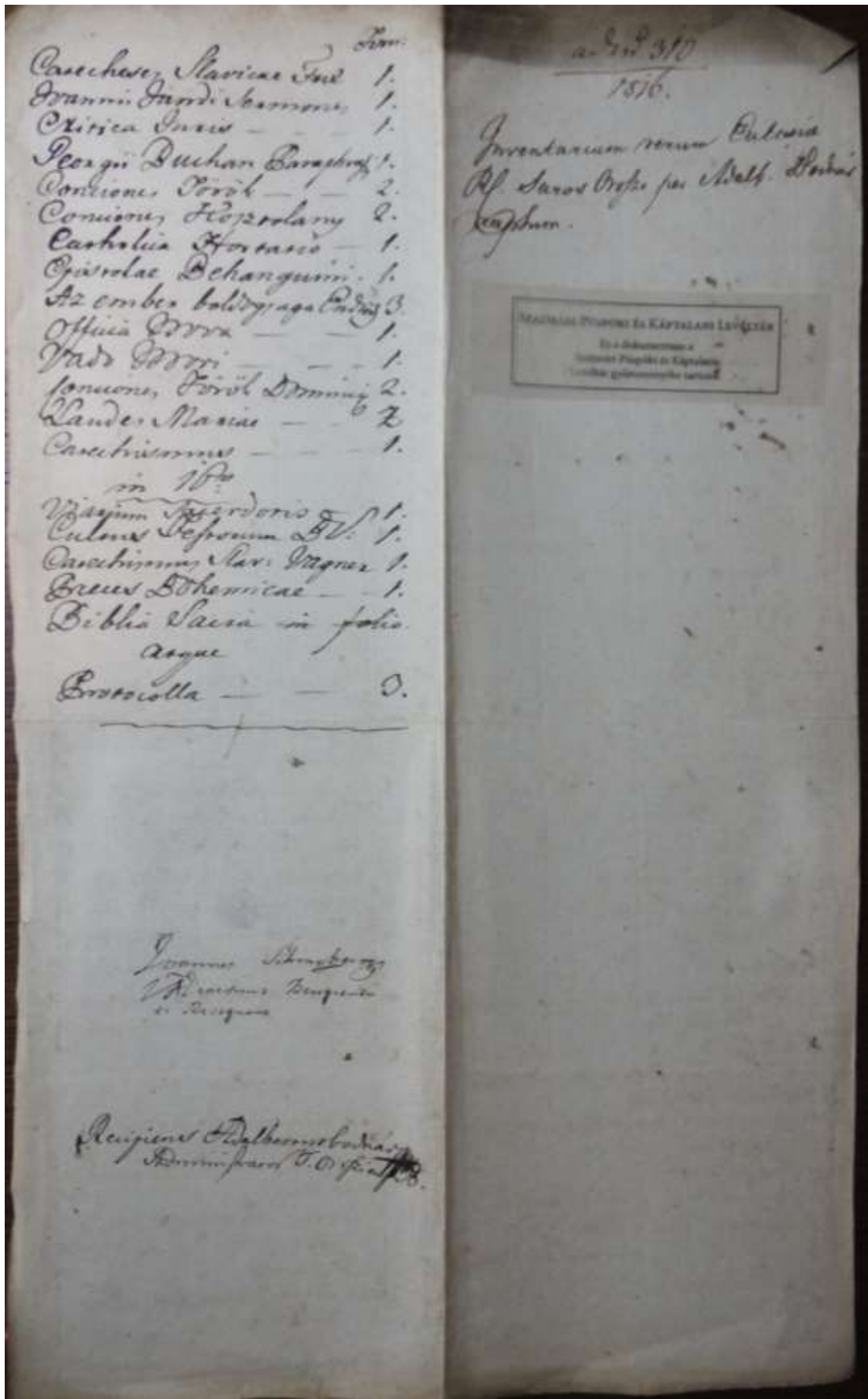

11. kép: Sárosoroszi ekléziához tartozó dolgok összeírása – 1816. január 2. (A dokumentum a Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár tulajdona)

Inventarium
rerum ad Ecclesiam S. Martini
peractum anno Domini 1816

1. <i>Agnetianus</i>	1.	<i>prohalogus v. sacri</i>
2. <i>Abbatium Augustini</i>	1.	<i>in quatuor</i>
3. <i>Basilicam Augusti</i>	2.	<i>Disquisitiones et Affinitates</i>
4. <i>Candelabra Augusti</i>	2.	<i>Volucras</i>
5. <i>Imago S. Martini ad aram</i>	1.	<i>Epitaphium Antonianorum</i>
6. <i>Maiores</i>	1.	<i>Concordantiae S. Martini</i>
7. <i>Tabernaculum ei v. g.</i>	1.	<i>Contra Helium H.</i>
8. <i>Candelabra lignea</i>	1.	<i>Vasculum Cruciforme</i>
9. <i>Tabulae S. Martini</i>	3.	<i>Statuaria S. Martini</i>
10. <i>Calix</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>
11. <i>Calvariae ad Mispale</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>
12. <i>Calvariae</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>
13. <i>Calvariae ad aram</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>
14. <i>Calvariae ad aram</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>
15. <i>Calvariae ad aram</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>
16. <i>Calvariae ad aram</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>
17. <i>Calvariae ad aram</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>
18. <i>Calvariae ad aram</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>
19. <i>Calvariae ad aram</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>
20. <i>Calvariae ad aram</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>
21. <i>Calvariae ad aram</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>
22. <i>Calvariae ad aram</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>
23. <i>Calvariae ad aram</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>
24. <i>Calvariae ad aram</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>
25. <i>Calvariae ad aram</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>
26. <i>Calvariae ad aram</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>
27. <i>Calvariae ad aram</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>
28. <i>Calvariae ad aram</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>
29. <i>Calvariae ad aram</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>
30. <i>Calvariae ad aram</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>
31. <i>Calvariae ad aram</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>
32. <i>Calvariae ad aram</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>
33. <i>Calvariae ad aram</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>
34. <i>Calvariae ad aram</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>
35. <i>Calvariae ad aram</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>
36. <i>Calvariae ad aram</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>
37. <i>Calvariae ad aram</i>	1.	<i>Tabulae S. Martini</i>

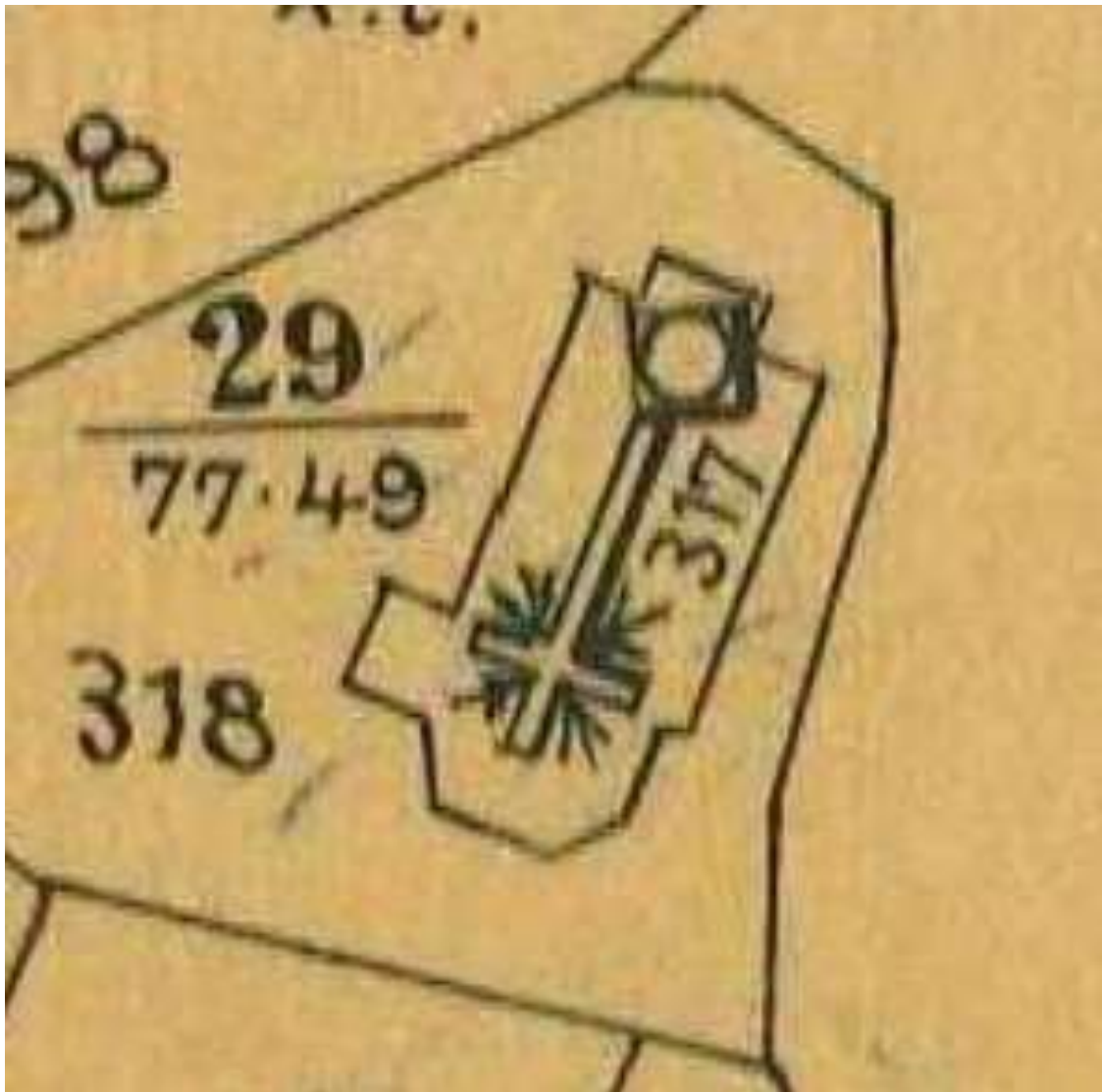
12. kép: Sárosoroszi ekléziához tartozó dolgok összeírásának hátlapja – 1816. január 2. (A dokumentum a Szatmárnémeti Püspöki és Káptalani Levéltár tulajdona)

13. kép: Sárosoroszi bereg vármegyei kisközség kataszteri térképének másolata az 1913. évi mérnöki helyszínelés szerint. Budapest, 1916. M. kir. állami nyomda
(Forrás: <https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkeptar/13314/view/?pg=0&bbox=2729%2C-3688%2C6896%2C-857>)

14. kép: A Sárosoroszi római katolikus templom alaprajza 1913. évből
(Forrás: <https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkeptar/13314/view/?pg=0&bbox=2729%2C-3688%2C6896%2C-857>)

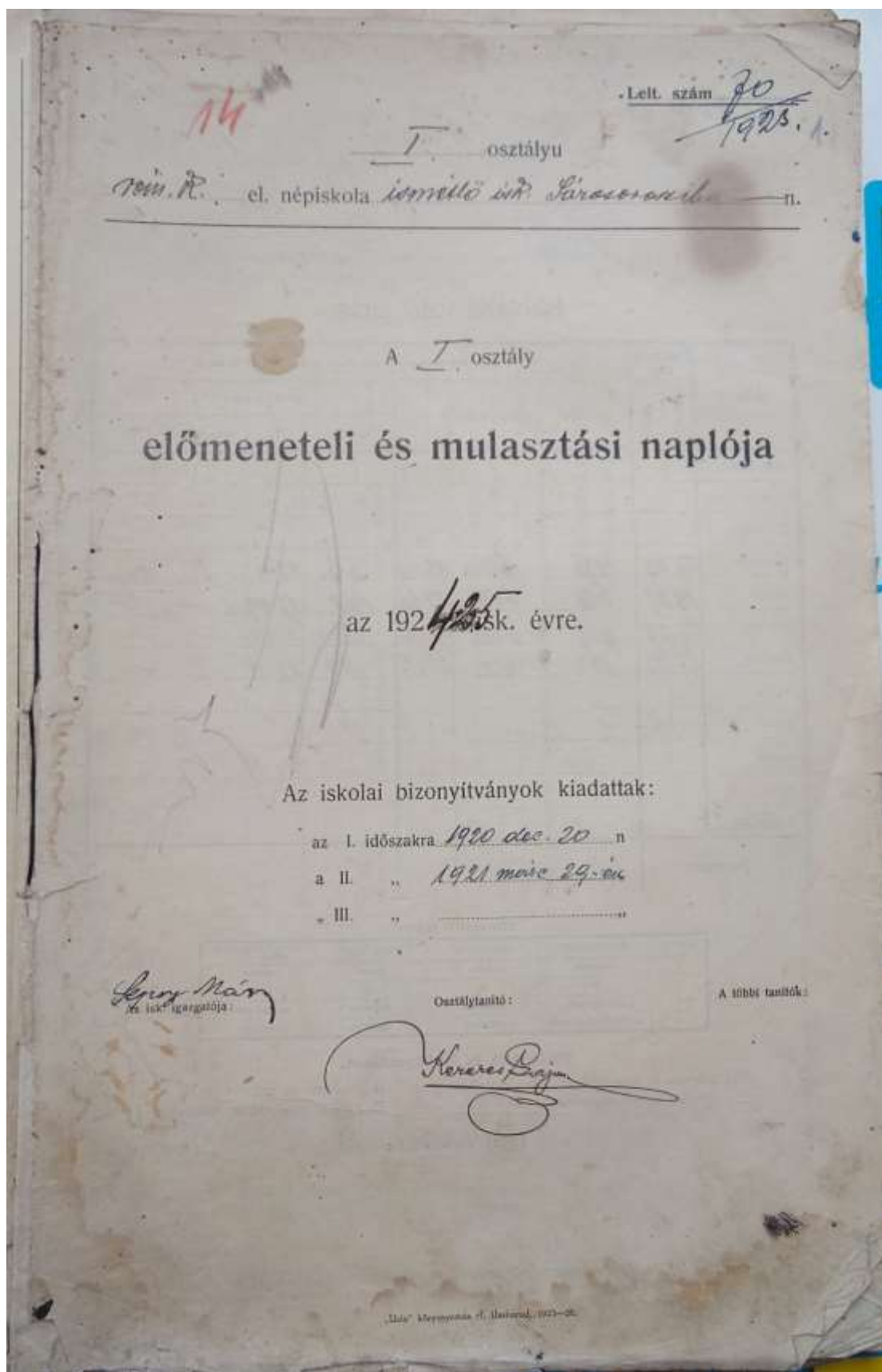
15. kép: *Historia Domus* az orosz róm. kath. plébániáról 1926-tól (Forrás: a szerző saját felvétele)

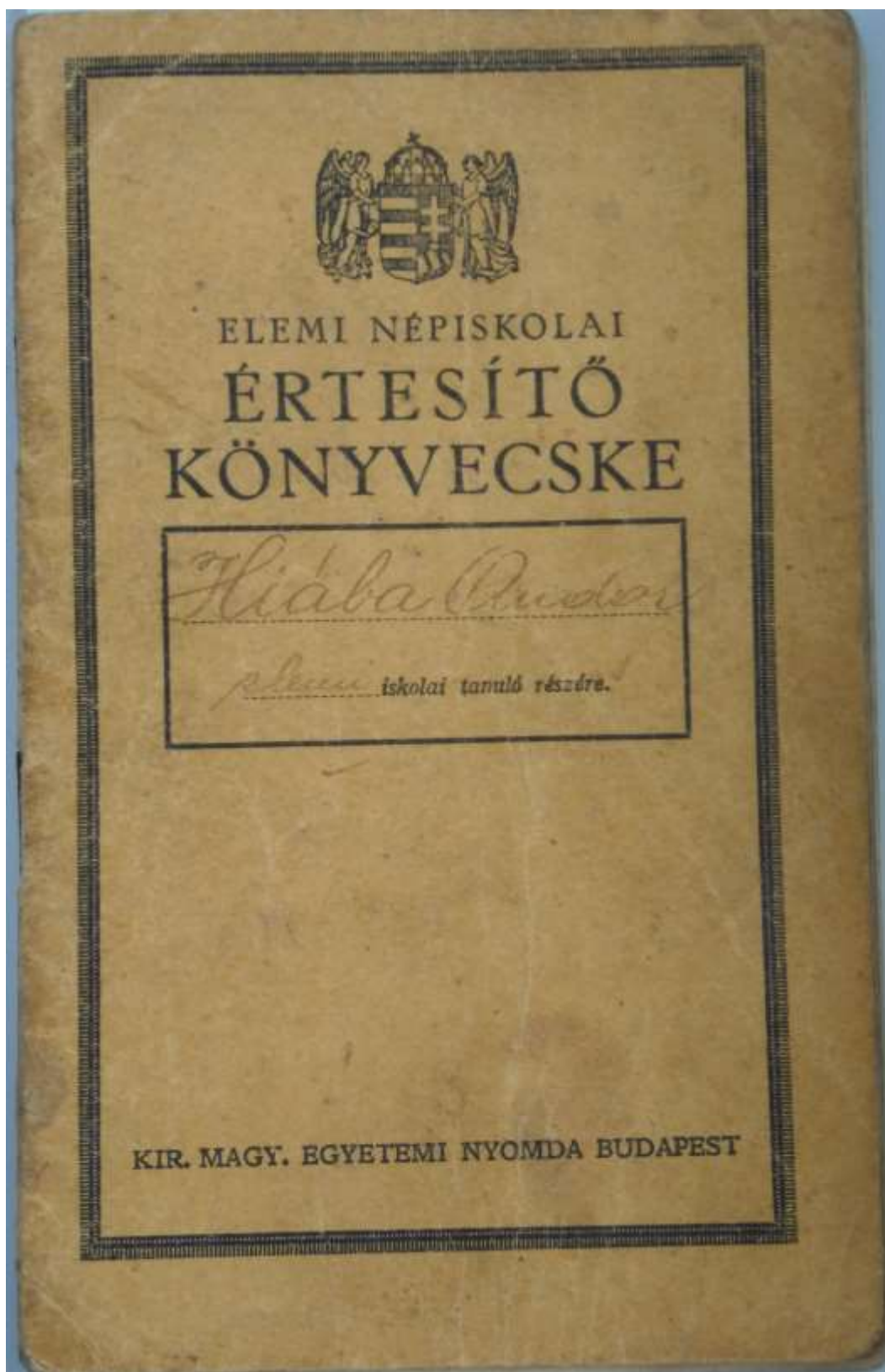
16. kép: A Sárosoroszi római katolikus elemi népiskolapecsétje az 1941. évből (Forrás: Elemi népiskolai értesítő könyvecske, amely Hiába András tulajdona)

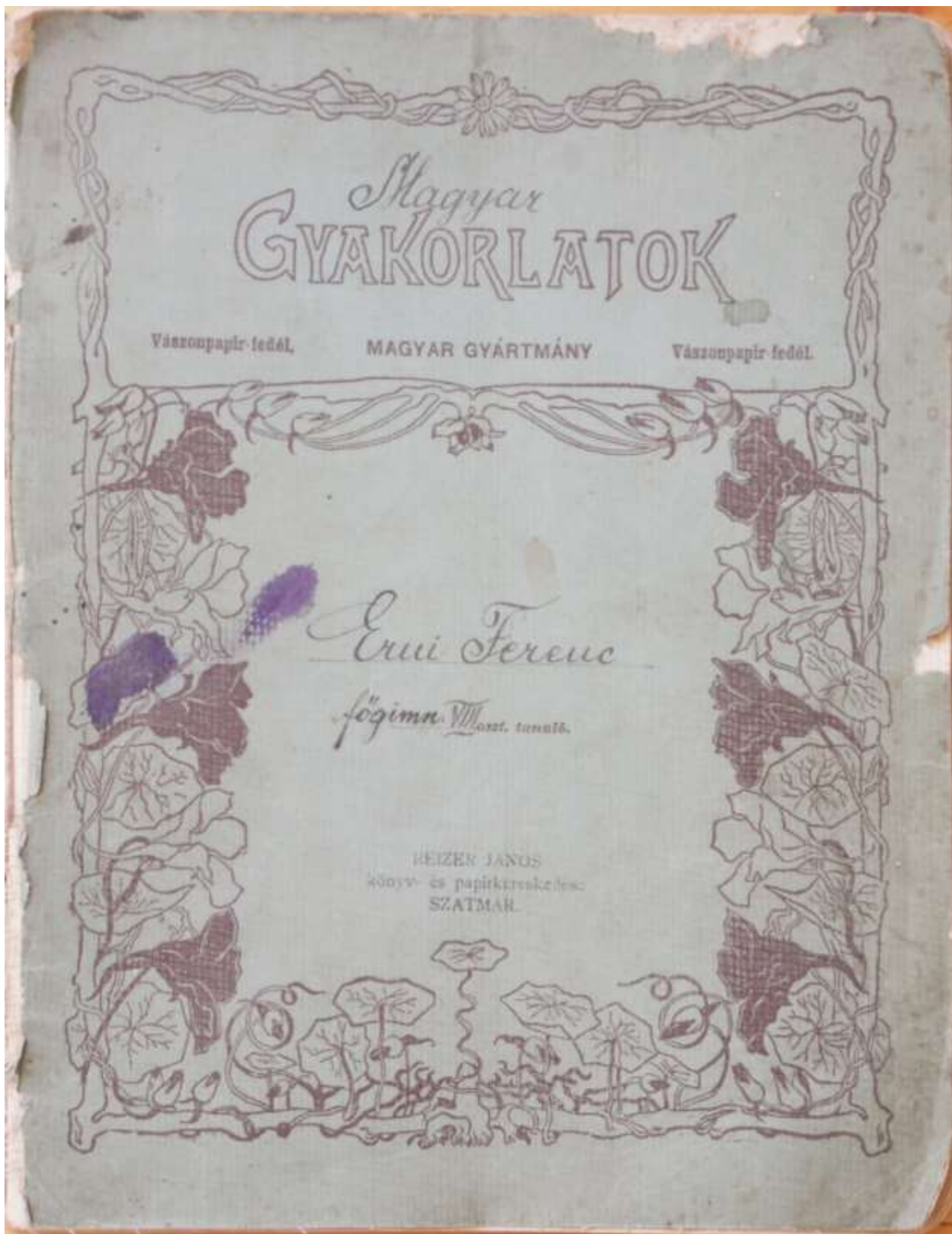
17. kép: A Sárosoroszi római katolikus elemi népiskola előmeneteli és mulasztási naplójának borítója az 1924–25 iskolai évből (Forrás: KTÁL, 411. Fond, 1. opisz, 14 ügyirat, folio 1)

18. kép: *Értesítő könyvecske a római katolikus népiskolából 1939. évben, amely Hiába András (1927–2008) tulajdona*

19. kép: Erni Ferenc magyar gyakorlatok füzetete 1908. évben, amely Sebi Attila tulajdonában van.

20. kép: Erni Ferenc atya síremléke a Sárosoroszi temetőjében (Forrás: szerző saját felvétele)

